A testnevelés tanítása

XVI. ÉVFOLYAM

1980 | 3

AZ OKTATÁSI MINISZTÉRIUM
MÓDSZERTANI FOLYÓIRATA

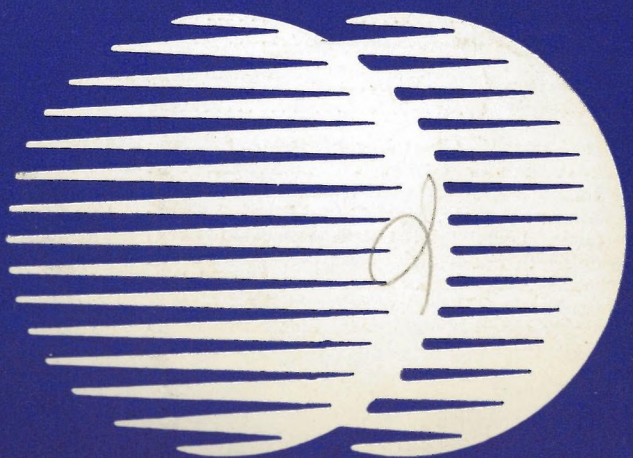

A testnevelés tanítása

Felelős szerkesztő:
Nagy Sándor

Tördelő szerkesztő:
Dobiné Mónus Erzsébet

Szerkesztő bizottság:

Burka Endre
Gyenge József
Dr. Kálmánchey Zoltán
Dr. Nagy György
Dr. Székely Gabriella
Dr. Takács Ferenc
Varga Sándor
Várady Géza

Rovatvezetők:
Dr. Andor György
Dr. Csider Tibor
Lovas Albert
Somorjai László
Szentgyörgyi Zoltán

Megjelenik évente hatszor

ISSN 0563—2021

TARTALOM

Várhelyiné Kulcsár Magda: Az úttörő-olimpia tapasztalatai 65
Bakó László: A tantárgyi teszt gyakorlati haszna 67
Dr. Nagy Tamás: A tantárgyi célok, feladatok és követelmények változásainak történeti áttekintése (1869—1945) I. 69
Iglói László—Iglói Lászlóné: Testnevelés a számok tükrében 78
Albert József: Érdemes-e testnevelési osztályt működtetni? 81
Csányi Barna—Csányi Barnáné: Ügyességfejlesztő labdás gyakorlatok a kosárlabda tantervi anyagának feldolgozásához 87

Ötletek, újdonságok 90
Szakterületünk tudományos életéből 92
Sport és nyelv 94
Könyvismertetés 95
Folyóiratszemle 96

E számunk szerzői: Albert József igazgató, Székesfehérvár; dr. Andor György OPI-munkatárs, Bp.; Bakó László testnevelő tanár, Dunaharaszti; Csányi Barna testnevelő tanár, Eger; Csányi Barnáné testnevelő tanár, Eger; Iglói László testnevelő tanár, Szombathely; Iglódi Lászlóné testnevelő tanár, Szombathely; Nagy Sándor testnevelő tanár, OPI. Bp.; dr. Nagy Tamás OTSH-elnökhelyettes, Bp.; Nemessuri Mihály tudományos kutató, Bp.; Szentgyörgyi Zoltán egy. testnevelő tanár, Bp.; Várhelyiné Kulcsár Magda testnevelő tanár, OM, Bp.

Szerkesztőség: Országos Pedagógiai Intézet, 1046 Budapest VII., Gorkij fasor 17—21. Postafiók 33. Telefon: 211-200 — Kiadja a Tankönyvkiadó, 1363 Budapest V., Szalay u. 10—14. — A kiadásért felelős a Tankönyvkiadó igazgatója — Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely postahivatalnál, a kézbesítőknél és a Posta Központi Hirlap Irodánál (postacím: Budapest V., József nádor tér 1. — 1900) személyesen vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215—96162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj egész évre: 27.— Ft. — Egyes példányok beszerezhetők a Budapest V., Bajcsy-Zsilinszky út. 76. sz. alatti hírlapboltban.
Példányonkénti eladási ár: 4,50 Ft.

Egyetemi Nyomda — 80.5433 Budapest, 1980
Felelős vezető: Sümeghi Zoltán igazgató

Az úttörő-olimpia tapasztalatai

VÁRHELYINÉ KULCSÁR MAGDA

Az általános iskolai tanulók az 1979/80-as tanévtől a korszerűsített úttörő-olimpiai versenyrendszerben küzdenek az úttörő-olimpiai bajnoki cím elnyeréséért. E rangos cím eddig is megkövetelte a résztvevő csapatok és egyéni versenyzők jó felkészítését, küzdeni tudását, a küzdelemben az erkölcsi magatartás magas fokát. Az új rendszerű verseny a körzeti bajnoksággal indul. Az őszi-tavaszi fordulók befejezése után dől majd el, hogy melyik iskola csapata nyer jogot a továbbversenyzésre, amelynek végküzdelme az országos döntő, s végcélja az úttörő-olimpiai bajnoki cím elnyerése.

Az általános iskolákban folyó úttörő-olimpiai körzeti versenyek őszi fordulója befejeződött, a téli úttörő-olimpia versenyszámaiban bajnokokat avattak. Az országos döntőkön magas színvonalon rendezett, nagyszerű küzdelemsorozatoknak lehettünk szemtanúi, és e versenyek lebonyolításával tovább erősödött a jó hagyományokkal rendelkező úttörő-olimpiai versenyforma.

A versenyek megrendezését követően valamennyi megyében, az irányító, szervező és lebonyolító munkába bekapcsolódott szakemberek segítségével elemző, értékelő megbeszélésre került sor. A féléves megyei tapasztalatok alapján országos helyzetelemzést készítettünk: megnyugtató kép bontakozik ki az úttörő-olimpiai versenyeztetés rendszeréről.

A megyei és alsóbb szintű tanácsok művelődésügyi szakigazgatási szervének irányító tevékenysége a központi elveknek megfelelően alakult. Újjászervezték a Megyei Diáksport Tanácsok mellett működő Általános Iskolai Sportbizottságokat, és megalakultak a járási-városi Általános Iskolai Sportbizottságok is. A hierarchia különböző szintjén az irányítás mechanizmusa egységes elvek alapján működik, azonban a gyakorlati végrehajtás során a feladatok igényesebb ellátása érdekében szükséges további finomítása.

Az úttörő-olimpiai versenyek szervezésében és lebonyolításában közreműködők felkészítése a tanév kezdésére befejeződött. Az előkészítő munkák után megkezdődhettek a körzeti versenyek.

A versenyszabályzatban meghatározott sportági nevezési kötelezettségeknek az iskolák eleget tettek. Az országos összesítő táblázatot a körzeti bajnokságra beérkezett nevezések alapján készítettük el.

Az osztott rendszerben működő iskolák száma: 2576

Sportág	Nevezett csapatok			
	fiú	%	lány	%
Atlétika	2561	99,42	2519	97,79
Torna	403	15,64	521	20,23
Úszás	233	9,05	227	8,81
Kézilabda	1105	42,90	1398	54,27
Kosárlabda	210	8,15	258	10,20
Röplabda	158	6,13	167	6,48
Labdarúgás	1786	69,33	—	—

Értékelve az országos összesítést megállapítható, hogy atlétikában közel minden iskola nevezett fiú és lány csapattal. Nagy az érdeklődés kézilabdában és labdarúgásban, mérsékeltebb tornában, úszásban és kosárlabdában. Röplabdában csak az iskolák kisszázaléka nevezett fiú és lány csapattal.

A megyei szintig megrendezhető választott 5 sportágban a versenyszabályzatban szereplő sportágakon túl, (pl. asztalitenisz, sakk, stb.) atlétika egyéni, grundbirkózás, kispályás labdarúgás, gyorskorcsolya, jégkorong sportágak kerültek megrendezésre, melyek az adott lehetőségekhez képest, csak szerény mértékű igényt elégítettek ki.

A körzeti versenyek beindulásával *megpezsdült az általános iskolák sportélete.* A sorozatversenyek megkezdődtek, megnyíltak az iskolák kapui az úttörő-olimpiai versenyzők, vendégcsapatok előtt. Az érdeklődés megnyilvánult az iskolaigazgatók, a nevelőtestületek tagjai, szülők, sportegyesületek szakemberei és a nem versenyző iskolai tanulók részéről is, akik eddig nem tapasztalt igyekezettel próbálták környezetüket ünnepélyessé tenni.

Néhány forduló lebonyolítása után *gondok jelentkeztek* a körzeti versenyek megrendezésénél. A korai sötétedés miatt hamarabb kellett befejezni a versenyeket, egyes szinhelyekre az utazás csak nehézségekkel sikerült, a tanulónkénti állami támogatás összege nem volt elegendő minden iskolánál az utazási költségek fedezésére, versenybírók, játékvezetők sem álltak minden alkalommal rendelkezésre, a tanórák védelmét sem tudták maradéktalanul betartani.

A felmerült problémák megoldására azonnali intézkedésekre került sor. Kialakították egy-egy városban az *egységes sportnapokat,* amikor az úttörő-olimpiai versenyeken résztvevő tanulók elfoglaltsága nem ütközik más irányú iskolai elfoglaltsággal. Meghatározták egy-egy megyében, hogy hány órától lehet versenyeket rendezni. Versenybírók, játékvezetők hiányában testnevelő tanárok, ÁISB tagok, egyesületi edzők, tanárképző főiskolák hallgatói is vezettek mérkőzéseket. A hiányzó utazási költségek fedezését magára vállalták az úttörőcsapatok, támogatást nyújtottak a művelődésügyi szakigazgatási szervek is. Az utaztatással járó nehézségek megoldására szülők, iskolával együttműködő intézmények, sportegyesületek nyújtottak segítséget.

Az országos helyzetet vizsgálva megállapítható, hogy alapos és körültekintő szervező és koordináló munkát kell végezni az elkövetkezendő időszakban ahhoz, hogy a következő tanévben minimálisra lehessen csökkenteni a versenyek során jelentkező problémákat.

Az elmúlt időszak tapasztalatai alapján megyénként felül kell vizsgálni a korábban kialakított iskolai körzeteket. Az utazási költségek és a megközelíthetőség figyelembevételével szükség esetén körzetátcsoportosítást lehet végrehajtani, és indokolt esetben (szombati versenynapon) két mérkőzést is játszhat egy csapat. Ha kisebb iskolai körzetet kell kialakítani (pl. egy körzethez 3 iskola tartozik), többfordulós, 2 fordulós őszi, 2 fordulós tavaszi versenyt lehet rendezni.

Pozitívan értékelhető, hogy az *iskolák nagy része több sportág iránt érdeklődött és nevezett mint amennyit a versenyszabályzat részükre megfogalmazott.* Az úttörő-olimpiai versenyek lebonyolítása azonban nem hátráltathatja az iskola nevelő-oktató munkáját, nem sértheti a rendtartást, a tanórai tevékenységet.

A körzeti versenyek nagy részét az iskolákban rendezik. A rendelkezésre álló feltételek iskolánként változóak, ezért a sportegyesületek megnyitották kapuikat az úttörő-olimpiai versenyek előtt, és széles körű társadalmi összefogással bonyolódhatnak az úttörő-olimpiai versenyek.

A korszerűsített versenyrendszer fontos és döntő jelentőségű célokat tűzött ki a felnövekvő nemzedék fizikai állapotának javítására, az egészséges életmódra nevelésben, a testnevelés és sport iránti készségek kialakításában. A tanulóifjúság széles körű bevonása a versenyrendszerbe, és a tanév teljes időtartamában szervezett versenyek jól szolgálják e célkitűzések megvalósítását. A felkészítés folyamatában a nevelés eredményeként az általános iskolás tanulók mindegyike élményszerűen átélheti teljesítményének, eredményeinek számszerű alakulását, és méltán örülhet annak, hogy iskolája csapatába bekerült.

Az eddigi tapasztalatok azt is megmutatták, hogy a testnevelés és sport nemcsak a tanulóifjúság fizikai állapotát, teljesítményét és sporteredményeit javítja, hanem értékes magatartás-szabályozó, közösségi érzelmeket formáló hatása is jelentkezik, mely szervesen illeszkedik az iskola nevelő-oktató munkájához.

A tantárgyi teszt gyakorlati haszna

BAKÓ LÁSZLÓ

Mint a gyakorló tanárok többsége, én sem fogadtam kitörő lelkesedéssel a teljesítményteszt bevezetését. A mérések megszervezése, lebonyolítása, az adatok rögzítése, a megfelelő százalékértékek behelyettesítése, az átlagértékek kiszámítása, a sokunk számára „nemszeretem papírmunka" növelését látszott szolgálni. Sokat törtem a fejem, hogyan lehetne ezt az időt, fáradságot igénylő tevékenységet megkönnyíteni.

Hivatalból, mi testnevelők is tagjai vagyunk az Edzett ifjúságért tömegsportmozgalom iskolai szervező bizottságának. Iskolánkban, a dunaharaszti Baktay Ervin Gimnázium és Vízügyi Szakközépiskolában hagyomány, hogy tanévenként két KISZ-sportdélutánt rendezünk az Edzett ifjúságért. A mozgalom követelményeiben szerepel a teljesítményteszt is. Önként adódott a gondolat, hogy egy-egy ilyen sportdélután keretében mérjük fel a tantárgyi teszt szintjét is, hisz ugyanezt a dolgot fölösleges lenne kétszer mérni, ráadásul a patronáló tanárok segítségünkre lehetnek az egyes próbák felmérésében. A stencilezett teljesítménylapokat az osztályok sportfelelősei vitték magukkal egy iratgyűjtőben a soron következő állomásra, ahol a szerek és a felmérés módjában járatos KISZ patronáló tanárok várták őket. Teljesítményüket a kartársak vezették a teljesítménylapokra. Rövid, átmozgató gimnasztika után kerülhetett sor a próbák végrehajtására forgószínpadszerűen. A felmérés után osztályonként a testnevelés órán írtuk be az eredményeket és a százalékértékeket a teljesítményfüzetbe, valamint a teljesítménylapokra.

Ezek után az eredmények összegezése és az átlagok kiszámítása, valamint az országos átlaggal való összehasonlítás volt hátra.

Az első ábrán látható grafikonból nagyszerű következtetéseket vonhatunk le a tanmenet elkészítésére.

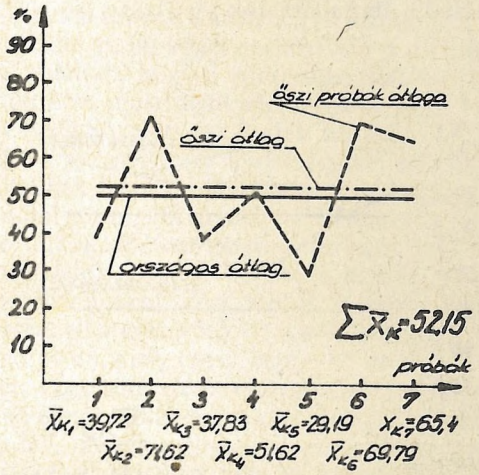

1. ábra

A tanulók teljesítményének átlagos szintje megfelel az országos átlagnak. A próbákban a *szélső értékek közötti különbség 42,4%*. Az egyes, a hármas, a négyes és az ötös próbákban elért teljesítmények meglehetősen alacsonyak. A teendőket úgy fogalmazhatnánk meg, hogy a szélső értékek közötti különbséget csökkenteni kell, az egyes, a hármas, a négyes és az ötös próbákban elért teljesítmények átlagát a kettes, a hatos és a hetes próbákban elért teljesítményértékek átagának szinten tartása mellett növelni kell. A motorikus teljesítmények növelésére a tanterv képességfejlesztő gyakorlatok keretében ad lehetőséget.

A teljesítmény növelésének a következő módszereit alkalmaztam:

1. a futóteljesítmény növelésére az OTSH által kiadott amerikai programozott „Futóedzés" című kiadványt használtam;

2. az erő növelésére a TF Edzéselmélet szöveggyűjtemény második kötetének ötvenedik oldalán Richard Berger által legkedvezőbbnek tartott módszert választottam;

3. az ötödik próbában nyújtott igen alacsony teljesítmény javítására a tanterv kötelezően választható anyagait, sportjátékait, a kézilabdázást választottam.

Az alkalmazott módszerek helyességét az év végén hasonló körülmények között végzett felmérések igazolták, melynek eredményei a második ábrán láthatók.

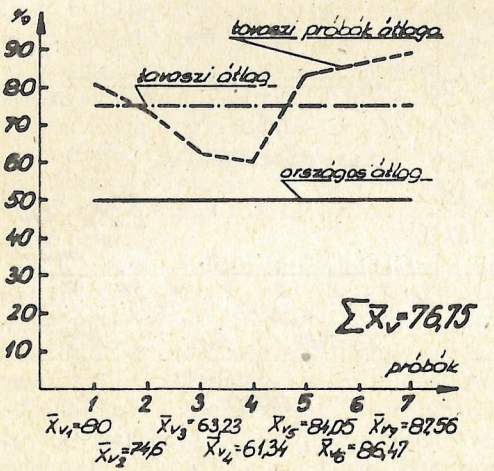

2. ábra

A grafikonok összehasonlításából kitűnik, hogy a fentiekben megfogalmazott követelményeknek eleget tettünk. *A szélső értékek különbsége 26,2%-ra csökkent.* Az egyes, a hármas és az ötös próbában mért teljesítmények átlagos értéke lényegesen nőtt, ugyancsak a többi próbában nyújtott teljesítmények is növekedtek.

Ennek megfelelően tanulóinknak a tantárgyi teljesítménytesztben leírt *motorikus próbákban elért szintje 24,6%-kal nőtt.*

Az alkalmazott módszerek jók, mert a második próba kivételével ahol a kezdeti érték is elég magas volt az eredmények igen erősen szignifikánsak.

Az eddig leírtak után elmondom azt is, hogy *mi vezettt erre az elég sok időt igénybe vevő számolásra,* az önkontrollos vizsgálat, az egymintás „t" próba elvégzéséhez.

Előttem nem volt kétséges a fejlődés, bár néhány esetben magam is meglepődtem ennek mértékén. Nemrég zajlottak le az osztályozó konferenciák, majd ezután a félévzáró értekezletek. A tanórai és a tanórán kívüli testnevelésünkről és sporteredményeinkről szóló beszámolók megbeszélése során felvetődött a kérdés: az iskolai DSK-szakosztályaiban elért, úgynevezett látványos eredményeinken kívül a tanórai testnevelés fejlődésében is fel tudunk-e mutatni valamit?

A tantárgyi teljesítményteszt nélkül ez bizony fogós kérdés lett volna. Így viszont a már ismertetett számítások elvégzése után pontos választ tudtunk adni a tantestület által felvetett kérdésre.

Ne idegenkedjünk tehát egy kis „papírmunkától", hisz ha több munkával is, de olyan eszközt kaptunk a kezünkbe, amely egzaktan, a matematikai statisztika módszereivel igazolhatja választott módszereinek helyességét, munkánk hatékonyságát.

Nevelési módszerek gyakorlati alkalmazása

Az iskolai oktatáson kívüli sport nevelési lehetőségeiről számol be J. Barsdi, amelyek igen sokrétűek. Ahhoz, hogy optimálisan ki lehessen ezeket használni, helyesen kell megszervezni a munkát, és a legmegfelelőbb módszereket kell alkalmazni.

A pedagógiailag képzetlenebb gyakorlatvezetők gyakran azt várják, hogy konkrét problémáikra készen kapjanak tévedhetetlen módszereket.

Tudni kell azonban azt, hogy az egyes esetekben alkalmazandó nevelő-oktató eljárásokat sokféle körülmény befolyásolja. Tehát mindenkor az összes szempont figyelembevételével és ismeretében lehet csak az optimális módszert megválasztani és alkalmazni. Erre csak az adott sportcsoport vezetője lehet képes.

Az iskolai oktatáson kívüli sportcsoportok jó munkája tehát elsősorban a gyakorlatvezető személyes példáján, ügyszeretetén, szakmai tudásán és sokszínűen alkalmazott módszerein múlik.

A szerző mégis szükségesnek tartja, hogy az edzők és gyakorlatvezetők tapasztalatait általánosítva jól áttekinthető és a gyakorlatban könnyen alkalmazható útmutatót készítsen. Ez tartalmazza a legáltalánosabban felhasználható módszerek és ajánlott eljárások rendjét.

Elgondolása alapján a nevelési módszereket két nagy csoportba osztva ismerteti: a szoktatás módszerei és a meggyőzés módszerei.

(Körpererziehung, 1977. 7. 326–328.)

A tantárgyi célok, feladatok és követelmények változásainak történeti áttekintése (1869–1945) I.

DR. NAGY TAMÁS

Az első „tanítási tervek", amelyek a testgyakorlást is magukba foglalták, a XIX. század első felében, a protestáns iskolai oktatásban jelentek meg Magyarországon. Célkitűzéseiket a francia felvilágosodás és a filantropizmus hatása jellemzi, azok megvalósítására döntően a népies jellegű játékok mozgásanyagát jelölték meg. (Nagy T. 1972)

Az iskolai testnevelés általános bevezetésére az 1868. XXXVIII. tc. alapján került sor. Az a történelmi háttér, amelyet az elmúlt több mint 100 év alatt tantárgytörténetünk nyomon követhet, rendkívül bonyolult. A kiegyezést követő ugrásszerű, de *sajátos polgári fejlődés* a testnevelésben is jelentkezik, mint tantárgy, minden fiatal számára kötelezővé válik. A gazdasági érdekeken túlmenően (a termelőeszközök forradalmi fejlődése, az uralomra törő burzsoázia profitérdeke stb.) politikai szempontok is (nemzettéválás, demokratikus reformok, jelszavak stb.) segítették a kötelezően előírt alapfokú oktatás megvalósulását.

Az oktatáspolitikai célkitűzések és a testneveléssel járó speciális feladatok egyeztetésének igénye már 1863-ban megfogalmazódott: „Az ifjúság testi kifejlesztése kell, hogy lényeges részét képezze a nevelésnek; hogy e czél eléressék, a testgyakorlat nem függhet többé egyesek tetszésétől, de a nevelés eszközei közt szükséges és törvényszerű szakképen egyenlő joggal kell helyet foglalnia. Szellem és testnek egyenlő lépéssel, együtt kell fejlődni, és ebben fekszik a szabályszerű testgyakorlatoknak, mint a nevelés egyik ágának nagy fontossága." (Zimányi J. 1863)

A kiegyezést követő oktatásügyi törvények és rendeletek alapján bevezetésre kerülő „testgyakorlás és tornászat" legátfogóbb célmegfogalmazását *Eötvös József* 1857-ben már körvonalazta Bérczy Károlyhoz írt levelében: „Miután pedig angol szótárt véve kezünkbe, azt találjuk, hogy a sport tulajdonkép csak időtöltést, mulatságot jelent, sokan nagy komolysággal talán azt fogják kérdezni: vajon oly tárgy, mely csak mulattságnak, csak időtöltésnek tekinthető, méltó-e arra, hogy vele komolyan foglalkozzunk? E kérdésre, a dolgot magasabb szempontból tekintve, könnyű megfelelni, s ki ezt teszi, át fogja látni, hogy mindazon okok közt, melyek a népek fejlődésére elhatározó befolyást gyakorolnak, alig van olyan, mely egyes nemzetek emelkedésével, vagy süllyedésével szorosabb kapcsolatban állna; mint azon mulatság vagy időtöltés nemei, melyek egyrészt a nemzet jellemének kifogásai, másrészt arra visszahatnak... A régi népek a sportot nem tartották oly mellékes dolognak..." — hivatkozik a görög államok példáira, majd összefoglalva megállapítja, hogy „a sportnál éppen csak a név idegen és semmi más." (Eötvös J. 1902)

1868

Tíz évvel később ezek az eötvösi gondolatok a közoktatásban úgy realizálódtak, hogy a testgyakorlás kötelező tantárggyá vált: „Mert örök igazság, hogy ép lélek csak ép testben lakik, különösen az újabb társadalmi viszonyoknál fogva föltétlenül szükséges, hogy az iskolákban a test épségeinek fenntartására, a testi erő edzésére szintén kiváló figyelem fordíttassék. Ennél fogva szükségesnek tartom, hogy... a testgyakorlás a tornászat minden tanulóra kötelezőleg és pedig osztályonként a tanév egész folyama alatt alkalmaztassék." (Bély M. 1940)

A kötelező iskolai testnevelés bevezetése előtt a „testgyakorlás", mint foglalkozási forma lényegében *a mozgás- és játékigény kielégítésének*, a klasszikusan értelmezett sokoldalúság (testi-lelki harmónia) kialakításának egyik eszköze volt. Anyagában természetes gyakorlatok és népi játékok szerepeltek. A ta-

nulói teljesítményt a játékeredmény, a játékban elért helyezés, a résztvevőköz viszonyított teljesítményérték jelentette.

1869 után elsősorban elvileg, rendeletileg változott meg a helyzet, a gyakorlatban kevésbé. Bár az első tantervek csak a 6—9 évesek számára javasolják a szabadabb foglalkozásokat, a játékot, az elemi iskolák magasabb osztályaiban is ez jelenti a foglalkozások anyagát.

A népiskolai tantervek a „szabályszerű testgyakorlatok" rendszeres gyakorlására helyezik a hangsúlyt. A cél megfogalmazása utal a követelményre is: „... azon szabályok (ismerete), melyek szerént testünket, s annak egyes részeit tartanunk, s különféle mozgásba hoznunk kell...". (1) A rend- és a szabadgyakorlatok kerülnek előtérbe, illetve a magasabb osztályokban a szergyakorlatok. *Megjelenik a német torna az iskolai testnevelésben*, s ezzel együtt egy nagyon konkrét nevelési követelmény is: a rend, a fegyelem, a parancsteljesítés, a feltétel nélküli engedelmesség. (Morvay K. 1876)

A vezérkönyvek az iskolai testgyakorlás célját az alábbiakban jelölték meg (Markó L. 1873):

a) szép tartás (állásban és mozdulatban);
b) a testi fejlődés és egészség előmozdítása;
c) erő és ügyesség fejlesztése;
d) sok hasznos gyakorlatra való szoktatás;
e) lélek elevenség, akarat szilárdság, megfontolás és kedv kialakítása;
f) figyelem, parancsteljesítés, alárendelés elérése.

Az 1870-es években a 6—12 éves tanköteles gyerekek száma kb. 1,5 millió volt. Korabeli statisztikák szerint a részvétel kb. 70%-os lehetett. (Kiss Á. 1878)

A jelzett egymillió gyermekre sem terjedhetett ki azonban a „tervszerűen összeállított testedzésnek célzatos űzése", vagyis a rendszeres testgyakorlás, hiszen elegendő a falusi népiskolák helyzetét, a képzetlen pedagógusok nagy számát, a szakszerűen oktató tornatanítók hiányát említenünk.

A torna tanításához — elsősorban a szergyakorlatokhoz — pedig hiányoztak az eszközök. Szükségszerűvé vált, hogy ezt az ellentmondást fel kell oldani.

Így írt erről egy korabeli tanulmány:

„A gyermek testét minden oldalú mozgások, ha nem is éppen rendszeres tornázás által kell erősíteni... A tornászatnak, mint iskolai tantárgynak szükségességét ma már minden pedagógus elismeri: csakis arról lehet szó, hogy a tornászat mikor, kinek, s annak micsoda neme taníttassék...

Az eddigi iskolai tornázásnak az volt a baja, hogy a tanítók nem értettek hozzá, s ahol behozták, minden növendékre egyformán kényszerítették. Pedig az volna a helyes ha az egyenlő képességűek és erejűek együtt tanulnának... A szergyakorlatokra nézve megjegyzendő, hogy azokat soha sem szabad a népiskolákban főtárggyá tenni, az csak a legnagyobb tanulóknak (5—6. osztály) tartatik fenn." (Bihari P. 1885)

1877

Az 1877-ben megjelent második népiskolai tanterv, amely szinte teljes egészében megfelelt az 1869-es előírásoknak, még nem tükrözte az egyre inkább felmerülő ellentmondásokat, a gyakorlat szempontjából jelentkező igényeket (2).

Az 1880-as évektől kezdődően — az 1905-ös tantervekig — *a játékok (természetes gyakorlatok) szerepe nő* a közoktatásban. A kézikönyvek, szakanyagok bírálják az elmúlt évek irodalmát, amiért „csupa szergyakorlattal" foglalkozott, s külön fejezetekben térnek ki a falusi népiskolákban űzendő tornagyakorlatokra. (Göhring T.—Józsa M. 1880)

A német torna gyakorlatanyagából a rend- és szabadgyakorlatokat emelik ki a szakemberek, hangsúlyozzák a tornajátékok jelentőségét: „...a gyermek egész lénye játékra, az az kedvvel űzött, szabadabb foglalkozásra van teremtve..." (Maurer J. 1883) Sőt megjelenik a játéktevékenység új értelmezése is: „Játék közben alkalom kínálkozik a tornázás alatt elsajátított erőt és ügyességet alkalmazásba hozatni." (Szirtes I. 1883)

A tanítási célok változatlanul fogalmazódnak meg: „Célunk: helyesen összeválogatott rendszeres gyakorlatok által a gyermek testét erősíteni, ügyesíteni, egészségét fenntartani, őt testileg nevelni." (Maurer J. 1884) A játék előretörése azonban megállíthatatlan, egyre több játékismertetés, játékkönyv jelenik meg (Hamari Béla, Botka József, Porzsolt Lajos, Bély Mihály). A játék ebben az időszakban

még magába foglalja az atletikai jellegű mozgásokat is (pl. magasugrás, távolugrás, dobások), de ezek önállósodása, helykövetelése az 1880-as évek végén, a 90-es évek elején fokozatosan erősödik.

A *tantárgyi célok is bővülnek*, pontosabbakká válnak. Bár a tantárgy helyzete a gyakorlat eredményeinek szempontjából még mindig sok hiányosságot mutat, ugyanakkor a továbbfejlődés jelei is érzékelhetők. „A közoktatási minisztérium 1884/85. évi jelentése kimutatja, hogy a tornaoktatásra kötelezett 14 235 népoktatási tanintézet közül 6 477-ben a torna egyáltalán nem tanítattik; a pedagógia szabályainak nem megfelelően taníttatik 490-ben... tehát az iskoláknak majdnem fele nélkülözi a testgyakorlati oktatást!" (Porzsolt K. 1886)

A szerző egyébként alapvető tartalmi módosításra tesz javaslatot: „...a mi testgyakorlati oktatásunknak kiváló előnyére válnék, ha az egyszerű görög testgyakorlatok mintájára alakulna... a régi görög testgyakorlat után legelső sorban az angolt kell fölemlítenünk, legkevésbé pedig a németet."

A tantárgyi célok között pedig új gondolatként jelentkezik, hogy „kitartó munkálkodáshoz szoktasson", illetve a „nevelési tornázás"-sal kell „az iskolai ülésnek káros behatását ellensúlyozni." (Maurer J. 1889)

Az 1990-es évek elején a *testnevelés tartalmának köre bővült:* tornázás, atletika, játékok. Sőt két új sportág is bekerült a „gerincbe": alkalmi úszás és télen a korcsolyázás. Bár az atletika és a torna harcában az utóbbi győz, a játékok szükségességét és tanítását egy miniszteri körlevél is megerősíti: „...a játékok nagy pedagógiai értéke abban keresendő, hogy a test fejlesztésének és a szabad mozgásnak biztosítása mellett a szellemi munkában kifáradt növendékeket hasznos és kellemes módon szórakoztatják, felvidítják, s idegrendszeröket újabb szellemi munka kifejtésének javára föltétlenül megpihentetik... legalább az utasításokban előforduló játékokat részesítsék a kellő figyelemben!" (Csáky 1891)

A játék szerepének növelése érdekében már többen *bírálják a torna mozgásanyagát*, egyre kevésbé tartják alkalmasnak a tantárgyi célok megvalósítására: „...habár testügyesitő hatása miatt a tornát azután is megtartandónak vélem, nem találom benne a testi nevelésnek azon eszközét, mellyel a szelemi munkát ellensúlyozni és ifjúságunkat frisebb életre lehetne ébreszteni." A rend- és a szabadgyakorlatokat ugyanis a szerzők nem tartják szórakoztatónak, a szergyakorlatokat pedig túl erősnek, élettanilag károsnak ítélik meg. (Dollinger Gy.—Suppán V. 1891)

A játékok szerepének növekedésével — talán annak ellensúlyozásaként is — megjelentek a kidolgozott didaktikai célok és követelések is. A tanulói számadás a kialakuló, majd virágzását élő tornavizsgákon, bemutatókon, „szokásos versenyeken" a társadalom nyilvánossága előtt zajlott le. Ezeken kezdetben csak „formális tornamutatványokra", majd egyéb testedző játékokra, az „ifjúság nevelésének körébe beillő sportnemekre" is kiterjedtek. (Csáky 1890)

Az első viszonylag pontosnak tekinthető követelménymegfogalmazásokat a századvégi reáliskolai és gimnáziumi tantervekben, azok utasításában találjuk meg.

A tanítási anyagra épülő *követelmények és osztályozás* [A) rendgyakorlatok, B) Szabadgyakorlatok, C) Szergyakorlatok, D) Játékok] előírása az volt, hogy a tanár ne az általános benyomás alapján értékelje tanítványát. Pl: a II. gimnáziumi osztályok számára megjelölt felmérési javaslat: „...guggolás páros karlendítéssel előre (B), lendülés függésben (C), mászás utánfogással (C); egy magas- és egy távolugrás (D)". (3) A reáliskolai utasítás ezt még kiegészíti azzal, hogy „a testi nevelésben sokkal inkább megbecsülendő a komoly igyekezet és szorgalom, mint a betanult gyakorlatokban elért ügyesség. Ez a körülmény szolgáljon zsinórmértékül az osztályzásban is...!" (4)

Ez a pedagógiai elv, amely a szorgalom, az aktivitás figyelembevételét írja elő a számonkérésnél, a tanuló értékelésénél, lényegében napjainkig érvényes volt, illetve alkalmazzák jelenlegi tanterveink és maga a tanítási gyakorlat is.

Ezekben az években úgy tűnik, hogy a játék és torna tölti majd ki az iskolai testnevelést, az előbbi az atletikát is magába foglalva, melyet „gyermeki atletikának" neveznek. „Az a hibás irány, amelybe iskolaügyünk beletévedt, kiszorította az iskolából a játékot, s azt a testgyakorlat egy újabb fajával, a tornával igyekezett pótolni." — olvashatjuk a reformtörekvéseket összefoglaló vezérkönyvben.

(Kiss Â.—Kun L. 1894) „A testnevelés öleljen föl mindent, ami erre előnyös... Hogy vajjon játék-e, torna-e, avagy athletikai versenyek? Mindegyiknek megvan a maga jelentősége." (Mittelmann B. 1894)

Mittelmann Bernát dr. javaslatai több szempontból is előremutatóak és rendkívül jelentősek, hiszen először veti fel az iskola és a szülői ház, a család együttműködését a testi nevelésben. Megfogalmazza, hogy mindennapos testnevelésre lenne szükség, és meglepő, hogy azt milyen változatosan képzeli el: játék, torna, séta, úszás, korcsolyázás stb.

A reformoknak azonban egy másik iránya is jelentkezik, az eddig lebecsült, csupán „egészségügyi tornának" nevezett *svéd torna* hívei fejtik ki véleményüket. Jelzik, hogy már nálunk is kezd méltatásra találni, ami természetes, hiszen „mint tápanyag és fűszer, olyan a különbség a torna és a slöjd között". Híveivel szemben a harc is megkezdődött, iskolai bevezetésével sem a német torna, sem a játék, sem az atletika — angol irányzat képviselői nem értenek egyet. (Tornaügy XII—XIV. évf.)

Az ezredfordulóra kialakult — „a testnevelési közvélemény átlagának" felmérésével — egy szélesebb szakemberi véleményre támaszkodó javaslat: „...az elmélet és a bölcészet, a gyakorlat és az élet egyaránt igazolják, hogy ott, ahol a különböző utak és eszközök vezetnek egyazon czélhoz, a leghelyesebb megoldás ezen utak és eszközök harmonikus egyesítésében rejlik, amit a havrei olympiai kongresszus alkalmával imigy fejeztem ki: »*A testi nevelés újjászületésének eszményi czélja legjobban a torna, az athletikai gyakorlatok és a játékok harmonikus egyesítése útján érhető tel.*«" (Kemény F.—Kovács R. 1899)

1898—1905

A javaslat megvalósítására nem sokáig kell várni. Az 1898-ban megjelent gimnáziumi és a reáliskolai tantervek már *torna, atletika, játék* bázisra épülnek, s ugyanezt valósítja meg az 1905-ös népiskolai tanterv is. (5)

A miniszteri utasítás kiemeli a mozgásos játékok, a rend-, valamint a szabadgyakorlatok jelentőségét. A célokra vonatkozóan leszögezi: „A testgyakorlásban sem szabad soha a népiskola általános célját szem elől téveszteni, ezt is főleg a játékokban nevelő hatásúvá kell tenni, és amennyire ezen a fokon lehetséges, a katonai kiképzés előkészítésére kell felhasználni."

A tantárgyi célmegfogalmazás rövid: „A tanuló testi erejének és ügyességének fejlesztése." Az utasítás kissé részletesebb kibontásában: „Mozgásos játékokkal és rendszeres gyakorlatokkal az ifjúság testi kiképzése, erejének és ügyességének összhangzatos fejlesztése, az egészségének fenntartása és különösen az egészséges fejlődésnek előmozdítása. Ellensúlyozzuk vele az iskolai hosszas ülés káros hatásait, ellenállóbbá tesszük a szervezetet, erősítjük az akaratot és ápoljuk a közösség érzelmét."

A *tantervi követelmények* — az 1898-as középiskolai tantervek elvének megfelelően — „vizsgálatot" jelentenek: „Az iskolai év végén tartandó az év folyamán begyakorolt anyagból (felvonulás, szabad- és szergyakorlatok). Versenyül mászás, ugrás vagy futás szolgáljon..."

A testgyakorlati almanach az éves „tornavizsgálaton" kívül a középiskolások számára a következő test- és képességmméréseket javasolja (Szatka M. 1905):

„*Testmérés.* Ismernünk kell a felkarizom és mellkas állapotát, továbbá a test magasságát és súlyát.

Erőmérés. A test meglevő erejét mindig a jelen levő testsúllyal párhuzamba állítva kell mérlegelnünk. Éppen azért a karhajlítást, tolódást és ennek megfelelően a sarkazást alkalmazzuk mértékül" (nyújtón huzódzkodás, korláton karhajlítás; a kettő összegének kétszerese).

Képességmérés. (osztályozás évente háromszor)

„Az eljárás ez: A főbb szereken az osztályok átlagos képességének megfelelően lehetőleg öt mozgásból álló egyszerű, egymásba folyó kötelező osztályzati gyakorlat csoportozatokat tűzzünk ki év eleji, évközi és év végi 3-szoros mérsékelt fokozással." A szerző „gyakorlatai" mászás, magas-átugrás, nyújtó, korlát, ló. Érdekes, hogy az értékelésre pontozást javasol: gyakorlatonként 5 pont (max. 25); 19-től jeles osztályzatot, 13—18 jó, 12-ig elégséges, 0-ra elégtelent kell adni.

Az iskolai testnevelés első világháború előtti éveit joggal nevezhetjük a játékra épülő

„tornaóráknak", a fejlesztési elképzelésekben azonban fokozatosan erősödik a svéd torna beépítésének igénye. Már 1909-ben két fő téma vonul végig például a Tornaügy hasábjain: a *svéd rendszer* átvételének és bevezetésének szükségessége, valamint a *katonai képzés* előkészítése. Az előbbiről kialakult álláspont lesz: „...a meglevő német rendszert a svéd rendszer megfelelő részével tökéletesíteni, a tavaszi, meg az őszi hónapokban a szabadtéri játékokra kell fektetni a fősúlyt..." (Tornaügy 1909/10.)

A különböző rendszerek egyeztetése lenne tehát az a forma, amelyben a továbbfejlődés megvalósul? Többen ezt már magyar rendszernek is nevezik, bár kidolgozására csak később kerül sor (1915). A gyakorlat, valamint a gyorsan fejlődő sportélet (olimpiák, sportegyletek, versenyek stb.) felvetik a célok pontosítását, azok értelmezésének kifejtését.

Kemény Ferenc erről pl. így írt: „Az iskolai testgyakorlás elsősorban nevelőeszköz; a szellemi s a testi tulajdonságok összhangzatos képzése; nem öncél, hanem csupán eszköz... A testi nevelésnek nem lehet más célja, mint a testi, szellemi és erkölcsi *egészséges* életre való nevelés egyéni, társadalmi és nemzeti vonatkozásban..." (Kemény F. 1914.)

A *katonai képzés*, mint a másik sokat hangsúlyozott kérdés nem járt együtt szakmai vitával. Az iskolai testnevelés szempontjából továbbra is döntően a rendgyakorlatokban realizálódott, de kiemelten vetette fel az ellenállóképesség, az edzettség megszervezésének szükségességét is. Az „egészség elve", ahogy Kemény Ferenc megállapította, az újabb rendszerekben kezdett uralkodóvá válni, hol mesterséges eszközök igénybevételével, hol a szabad természet kultuszával. Ugyanakkor kevésnek tartja ebből a szempontból az „egészségi (svéd) tornát", mert nem edzi kellően a szervezetet, s erősen kifogásolja az ifjúság „túl korai és részletes katonai kikészítését".

Az iskolai testnevelés reformjára Kmetykó János 1915-ben dolgozza ki javaslatát, amely később a két világháború közötti időszak *„magyar rendszerévé"* válik. (Kmetykó J. 1915.) „A svéd, dán, német és az angol (játék, atletika) testnevelő rendszerekből kiválogattam mindazt az értékes testnevelő anyagot, mely az iskolai nevelés szempontjából úgy egészség-, élet-, fejlődés- és mozgástani szempontból értékes." A célokról a következőket olvashatjuk: „Az iskolai testnevelés valódi célja: tervszerűen összeállított nevelő tornagyakorlatokkal, s egyéb szabadtéri mozgásokkal az ifjúság egészségének előmozdítása, testi kiképzése, erejének és ügyességének összhangzatos fejlesztése, életkedvének növelése, tiszta erkölcsének megőrzése, a közre irányzott gondolkozásnak ápolása, továbbá soha szem elől nem tévesztendő végcél gyanánt: a közegészségügy, honvédelem és a közgazdaság szolgálata."

A javaslatban azonban a hangsúlyt — terjedelemben is — a svéd gimnasztika kapja („...a nevelő tornarendszer alapját képezi a többi összes testgyakorlatnak"), s ennek megfelelően az *egészséggel összefüggő célok* is előtérbe kerülnek. Elvben megszületik a „szabályos testgyakorló óra" modellje:

a) előkészítő rész (egszerű hatású gyakorlatok);
b) fő rész (erőteljesebb hatású gyakorlatok);
c) befejező rész (szelíd hatást kiváltó gyakorlatok).

A kiadott jelszó: Háromszor kell az egész szervezetet átmozgatni!

A javaslat egyébként már a Budapesten korábban bevezetett (1913) helyi tanterv tapasztalatait is felhasználhatta (6). Ez a tanterv — bár leszögezi, hogy „a miniszteri tanterv anyagának és utasítása szempontjának szem előtt tartásával" készült — „a módszeres eljárás újabb mezsgyéjén halad, a svéd tornászat szelleméhez híven". Kiemelt hangsúlyt kapott az önállóságra nevelés: „A népiskola főfeladata nem a részletes nevelés és nem az ismereteknek készen való nyújtása, hanem rávezetés az ismertekre... tudjon a tanuló önmaga munkálkodni..." Ennek megfelelően követelményként fogalmazódott meg a kiinduló állások és tartások, valamint egyszerűbb láb-, kar-, törzsgyakorlatok, mozgások ismerete.

A svéd torna szerepének növekedése abban is fellelhető, hogy az 1914—18 közötti tantervjavaslatokban a célmegfogalmazások az egészség kategóriáján belül „a tanulók szervezete minden részének harmonikus fejlesztésének" szükségességét húzzák alá (7).

Az 1917-ben készített népiskolai testnevelési tantervjavaslat szemléletére, és a sokat emlegetett rendszerek egyeztetésének megvalósulására kifejező az utasítás következő mon-

data: „A főgyakorlatokat gyakran játékok és atletikai gyakorlatok avagy versenyek pótolhatják..." (8)

1918—1919

1918 végére mintegy ötéves útkeresés és belső harcok után az Országos Testnevelési Tanács két fő irányelvet jelölt meg (Kiss D. 1970.):

— a rendszeres testnevelést és egészségápolást a nép legszélesebb rétegeire kell kiterjeszteni;

— a testgyakorlás célja: erős, egészséges, munkabíró és hosszú életű emberi test és szervezet nevelése és ápolása, hogy az országnak az emberi munka (szellemi és testi) által nyújtott termelőképessége és ennek eredménye minél nagyobb legyen.

A *Tanácsköztársaság* az iskolai testnevelés reformjának kérdését mint a gyermeknevelés fontos problémáját kezelte. Szakítani kívánt az eddigi formákkal, hamis elvekkel, a német torna militarista céljaival, de nem fogadta el a svéd torna gépies mozgásait sem, hangsúlyozva ugyanakkor annak lazító, testtartást javító, kedvező hatásait. Ezért a testnevelést a játékokra, a sportszerű játékokra, az atletikára és a „kiegészítő és korrekciós gyakorlatokra" kívánták építeni. (Kiss D. 1970.)

A Tanácsköztársaság bukásával a gyermekközpontú, szocialista elvekre épülő pedagógiai törekvések is megvalósíthatatlanná váltak. Az ellenforradalom a testnevelést is újra a nacionalizmus, a katonai képzés, a feltétlen engedelmesség szolgálatába kívánta állítani, bár a régi formákra való visszatérés a megváltozott viszonyok között nem valósulhatott meg.

1925

Az 1921. évi LIII. törvénycikk abban látta a testnevelés feladatát, hogy az egyének testi épségének és egészségének megóvása, lelki és testi erejének ellenálló képességének, ügyességének és munkabírásának kifejlesztése által megjavítsa a közegészség állapotát, gyarapítsa a nemzet munkaerejét... (Ivánkovics K. 1935.)

Az 1925-ös tanterv (9) a testgyakorlás célját így fogalmazta meg: „Cél: A gyermekek egészségének, edzettségének, erejének és ügyességének tervszerű fejlesztése; az önfegyelmezettségre, engedelmességre, önuralomra, önálló elhatározásokra és cselekvésre, egymás szeretetére és összetartására való nevelés. Az egészséges testi életre és illedelmes magatartásra való szoktatás." Más tantervek és a különböző kézikönyvek ezzel szemben csak két célt hangsúlyoznak:

a) egészséges, erős, ügyes és arányosan fejlett test;
b) bátorság, kitartás és fegyelmezettség a kitűzött feladatok és a közösség szolgálatában (10).

Az iskolai célkitűzéseknek megfelelően („...az ismeretek értékesítése a gyakorlati életben") tartalmaznak az 1925—26-os tantervek „gyakorlati életre előkészítő és munkára nevelő gyakorlatokat" (kirándulások, kerti munka, önvédelem, elsősegély-nyújtás stb.) is.

A tanítási anyagot általában különleges hatású, valamint általános hatású gyakorlatokban jelölik meg. A *különleges hatású gyakorlatoknak* az a feladatuk, hogy a testet arányosan fejlesszék, a tanulással járó káros hatásokat, deformitásokat ellensúlyozzák s az egész testet a nagyobb erőt és ügyességet kívánó mozgásokra előkészítsék.

Az *általános hatású gyakorlatok* azt a célt szolgálják, hogy a gyermek izomrendszerének és belső szerveinek egészséges fejlődését fokozzák, ellenálló erejét növeljék, emellett önuralomra, egymás megértésére és támogatására szoktassanak.

A *gyakorlati életre előkészítő és a munkára nevelő gyakorlatoknak* az a feladatuk, hogy a két előbbi csoportba foglalt gyakorlatok által szerzett erők és ügyességek felhasználásával a gyakorlati élet követelményei elvégzésére a gyermeket alkalmassá és képessé tegyék.

A fő célok megvalósításának eszközei azonban csak az utasításra végrehajtott és pontosan meghatározott, „a test kiképzésére szolgáló gyakorlatok" voltak (a svéd torna gimnasztikai és szergyakorlatai), amelyek a kötelezően előírt óraszerkezetben (8′ előkészítő-, 19′ fő- és 3′ befejezőrész) a test teljes, háromszori átmozgatását jelentették. A fő-

rész 15 percében lehetett játékot, atletikát vagy bármilyen ügyességi gyakorlatokat végeztetni.

Bár a tantervi utasítás (11) a tantárgyi feladatok között legfontosabbnak az „egészségre való hatást" jelölte meg — s ennek a tartalom alapvetően biológiai szempontból meg is felelt — az esztétikai követelmények is hangsúlyozottak voltak (szép tartás és mozgás.) Ebből fakadóan, valamint a „lelket nemesítő hatás" elérése érdekében a játékok közül a tánc, a magyar játékok, a küzdőjátékok, a labdázás, a háborúsdi stb. felhasználása volt megengedett. Viszonylagos hangsúlytalanságát az utasítás is kifejezi: „...A játékok és a sportgyakorlatok anyagát a tanító állapítsa meg."

Annak a célnak az elérése, hogy „a mindkét nembeli ifjúságból testben acélos, lélekben nemes, jellemben szilárd és minden áldozatra kész honpolgárok váljanak" — a testápoláson, a gondozáson és jellemnevelésen kívül — olyan gyakorlatok szolgálhatnak legeredményesebben, melyeknél lokalizálható az egészségi hatás, illetve a „lelket fegyelmező, erkölcsöt nemesítő" hatás. (Kmetykó J.—Misángyi O. 1929.)

Ennek biztosítása érdekében a két világháború között megjelent kézikönyvek, szakcikkek, tanulmányok azt a célt szolgálták, hogy óramintákkal, a konkrét gyakorlatok részletes leírásával, a helyes végrehajtás elemzésével merev *keretek közé szorítsák az iskolai testnevelést.* A tanári szabadság teljes kizárásával biztosítsák az elvek megvalósulását: „minden órán minden izmot megmozgatni"; nem az egyéni teljesítmény a főcél, hanem az osztály jó munkája"; a különböző rendszerekből fakadó „áthatolhatatlan dzsungel" megszüntetése"...stb. (Babocsay J. 1932; Erdődy I. 1933.)

A sportágak differenciálódása, a sportmozgalom egészségének fejlődése (egyesületek, bajnokságok, nemzetközi versenyek, olimpiák stb.) rendkívül meggyorsult, a sport beépülése az iskolai testnevelésbe azonban még nem történik meg. Ennek a képzési, nevelési célokkal való egyeztethetetlenségére — a követelmények oldaláról — a Testnevelési Tanárok Közlönye ad közvetlen bizonyítékot: „Társadalmi szempontból a testgyakorlás több a sportnál, s mikor a gyermeket elbírálom, az első szempont annak fegyelmezettsége, készsége és parancsteljesítése kell hogy legyen." (Szőke E. 1934.)

Ezzel valóban nem lehetett egyeztetni a sportjátékok szabad légkörét, az atletikai versenyek hangulatát, az egyéni teljesítmények javulásával járó önértékelést stb. A tanulók elbírálásának második szempontja ezért nem is léphetett túl — természetesen az elsőnek alárendelve — az előírt gyakorlatcsoportokban mutatott szorgalom figyelembevételén.

Az 1930-as évek végére az ellentmondások kiéleződnek, a kiadott tanmenetminták kezdik feloldani a „magyar rendszer" merev kereteit. (Király D. 1937.)

A módosított gimnáziumi tanterv (12) a tantárgyi célokat változatlanul hagyva megerősíti a korábbi feladatrendszert („egészséges életműködés; szép testtartás és mozgás; az erők gazdaságos felhasználása; a szellemi és erkölcsi erők fejlesztése"), de a korábbiakhoz viszonyítva nagyobb hangsúlyt ad annak, hogy az „a vidámság és derű jegyében" valósuljon meg.

Az utasítások ugyanakkor arra kötelezik a pedagógust, hogy a testnevelési órák fegyelmezettsége „a leventeintézmény irányelveihez kell alkalmazkodjon".

1941

Nem hoz változást a cél-feladatrendszerben — sőt a tanítás anyagának kiválasztásában és elrendezésében sem — az 1941-ben kiadott *nyolcosztályos népiskolai tanterv* és utasítás sem (13): „A népiskolai testnevelés célja az egészséges, értelmes és erkölcsös ember kiformálása. Elsősorban a gyermek egészséges fejlődésére irányul, majd a test erejének, ügyességének, edzettségének és szépségének fejlesztésére, az értékes lelki tulajdonságok felébresztésére, illetve meggyökereztetésére és ezzel az összhangzatos nevelés támogatására..."

Értelmezésében azonban kiemeltebb szerepet kapnak a „munkára nevelő gyakorlatok" és megváltozott az óraszerkezetben a fő rész feladata: „Ha az A) rész tartalmazott gimnasztikát, B)-ben nem kell, és fordítva. A fő részben vagy csak tornát, vagy csak atletikát, sportjátékokat és táncokat lehet beállítani." (Kmetykó J.—Misángyi O. 1943.) Ez azt jelentette, hogy a sportágak helyet kaptak a tanórai testnevelésben!

A két világháború közötti időszak tantárgytörténetünk egyik legellentmondásosabb szakasza. A „nemzetnevelés" gondolatmenetében: „...az emberi életnek kétféle megnyílvánulása van, testi és szellemi ...Testi tekintetben nagyon egyszerű a kérdés: egészséges emberek kellenek, legyenek erősek, edzettek, ügyesek... A magyar nemzet célja most a felemelkedés, s a jövendőtől azt várjuk, hogy amit veszítettünk, mind visszakapjuk..." (Imre S. 1942.)

Az iskolai testnevelés — tantárgyi feladatait, mozgásanyagát és a tanulókkal szemben támasztott követelményeit tekintve — ennek a „nemzeti tudatosságnak" megfelelt. Ugyanakkor konzervált egy olyan „magyar testnevelési rendszert", amely nem engedte a különböző sportágak mozgásanyagának beépítését, a játékok széles körének az elterjedését, a tanári szabadság és tanulói önállóság kialakulását. Éppen azt nem valósította meg, amit dokumentumaiban a leggyakrabban hangsúlyozott: „...a népiskola tanítványait arányosan fejlődő, egészséges, izmosodó, hajlékony testű, erős akaratú, üde lelkű serdülőkké neveli, akik készségesen tovább fogják folytatni az egészséges, fejlesztő testgyakorlásaikat a népiskola elhagyása után is". (Barcsai J. 1931.)

Az 1946-os tanterv utasítása — értékelve az ellenforadalmi időszak testnevelését — már a kivezető utat is megjelöli azzal, hogy a testnevelést nem a régi „torna" korszerűsített fedőszavának, hanem a *nevelés egyik tényezőjeként* fogja fel (14):

„Múltban a »testnevelés« legfőbb gondja az volt, hogy miféle gyakorlatokkal tudja a lábizmokat, nyakizmokat, hasizmokat erősíteni. A jövő testnevelésének útja arrafelé vezet, ahol a nevelői problémák a körül forognak, hogy a tanítványokban miként lehet a torna, játék, atletika, tánc stb. oktatása során olyan lelkiállapotot felkelteni, hogy ők szívesen és készséggel... gondolkozva, sőt a követelményekre is gondolva... cselekedjenek. Különféle testgyakorlatokkal az efféle alkalmak megteremtése: a testnevelés.

Azt tartjuk célravezetőnek, hogy a vezényszóra végeztetett »testnevelés« mellett az oktatás különféle formái: a mese, az utánzó és játékos foglalkoztatás, a teljesítmény és kiviteli formára történő oktatás, a betanítás, a kiképzés, az ismertetés, a kitanítás, az előkészítő oktatás, az edzés, a teljesítménypróbák, a versenyek és mérkőzések is — mindegyik a célnak megfelelő alkalommal és mértékben! — szerephez jussanak."

IRODALOM

Nagy T.: Reformkori törekvések a testkultúra polgári arculatának megteremtésében. Doktori disszertáció. ELTE. Bp. 1972. 198.

Zimányi J.: Testgyakorlattan. Pest, 1863. 145. Előszó IV.

Eötvös J.: Tanulmányok. Összes munkái XII. kötet. Bp. 1902. 275.

Bély M.: A gimnáziumi testnevelés múltja. Bp. 1940. 255.

Markó L.: Vezérkönyv a testgyakorlás tanításához. Pest, 1873. 84.

Morvay K.: Torna zsebkönyv. Kecskemét. 1876. 72.

Márki J.: Erkölcs-, testgyakorlat- és illemtan. Népiskolák könyve IV. rész. Pest, 1873. 128.

Kiss Á.: A nevelés és oktatás történet kézikönyve. Bp. 1878. 162.

Göhring T.—Józsa M.: Tornászati vezérfonal. Sopron. 1880. 197.

Bihari P.: Testi nevelés vagy egészségtan. Bp. 1885. 79.

Maurer J.: A fegyelem tornázás közben. Tornaügy. I. évf. 1883/84. 1. szám. 12-14.

Szirtes I.: A tornajátékok értéke a nevelésben. Tornaügy I. évf. 1883/84. 2. szám 17-21

Maurer J.: A tanév kezdetén. Tornaügy II. évf. 1884/85. 1. szám. 9-14.

Porzsolt K.: A testgyakorlati oktatás rendszere. Bp. (1886) 86.

Maurer J.: A tornázás története, általános előismeretei és módszertana. Bp. 1889. 165.

(Csáky) A vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszertől ad 48 614/1890. Kézirat. Mező F. gyűjtemény K-41.

(Csáky) A vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszternek 1890. évi október 22-én 1812. eln. sz. a. a nemzeti tornaegylet elnökéhez intézett átiratának másolata. Kézirat. Mező F. gyűjtemény. K-41.

Dollinger Gy.—Suppán V.: Az ifjúság testi neveléséről két jelentés. Bp. 1891. 152.

Kiss Á.—Kun A.: Játéktanító vezérkönyv az elemi népiskolai tanítók számára. Bp. 1894. 78.

Mittelmann B.: A testi nevelés teendőiből mennyi tartozik az iskolára, és mennyi a szülőre? Tornaügy XI. évf. 1893/94. 3. szám. 35-37.

Kemény F.—Kovács R.: A testi nevelés állapota a magyar középiskolákban. (1897/98) Bp. 1899. 118.

Kafka M. (szerk): Testgyakorlati almanach Bp. 1905. 10. Tornaügy XXVII. évf. 1909/10. 9-10. szám 157.

Kemény F.: Magyar testnevelési rendszer? Magyar Pedagógia XXIII. évf. 1914. 505-520.

Kmetykó J.: Az iskolai testi nevelés reformja. Az Országos Testnevelési Tanács munkálatai. III. kötet Bp. 1915. 264.

Kiss D. (szerk): Iratok a magyar testnevelés és sport történetéhez TTT. Bp. 1970. 330.

Kmetykó J.—Misángyi O.: A nevelő testgyakorlás tanításanyaga I. rész. Utasítások. Bp. 1929. 151.

Ivánkovics K.: A magyar testnevelés fejlődése és szervezete. Bp. 1935. 54.

Babócsay J.: Vezérkönyv a népiskolai testneveléshez. Bp. 1932. 47.

Erdődy I.: A gymnasztika az iskolai testnevelésben. Testnevelési Tanárok Közlönye. (Szerk.: Szőke E.) 1933. I. évf. 10. szám. 225-248.

Szőke E.: Testgyakorlás és sport. Testnevelési Tanárok Közlönye. 1934. II. évf. 5. szám. 121-126.

Király D.: Tanmenetminta a testnevelés tanításához. 4. osztály. Bp. 1937. 26.

Imre S.: Háborús élet, megújhodás, nemzetnevelés. Bp. 1942. 348.

TANTERVEK UTASÍTÁSOK

1. Törvény a népiskolai közoktatás tárgyában. Miniszteri rendeletek gyűjteménye. I. füzet. Pest, 1869. 40. (XXXVIII. törvénycikk). II. füzet. Pest, 1869. 87. (Miniszteri rendeletek). III. füzet. Pest, 1870. 128. (Tantervek),
2. Az 1877-es népiskolai tanítás tervét, amelyet a 21 678. sz. miniszteri rendelettel adtak ki, Porzsolt Kálmán: A testgyakorlati oktatás rendszere c. könyvéből ismerjük. (Porzsolt K. 1886.)
3. A gymnaziumi tanítás terve és a reá vonatkozó utasítások. (Az 1879-es módosítva az 1883-as és 1887-es rendeletekkel.) Bp. 1898. 165.
4. A reáliskolai tanítás terve, s a reá vonatkozó utasítások. (Kiadatott a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter 1899. évi 32 818. sz. rendeletével.) Bp. 1912. 257.
5. Tanterv és utasítás az elemi népiskola számára. (Kiadva a 2202/1905. sz. eln. alatt.) Bp. 1909. 353.
6. Budapest székesfőváros elemi népiskoláinak helyi tanterve. Bp. 1913. 443.
7. A hétosztályú polgári leányiskola tanterv javaslata. (Készítette az Országos Polgári Iskolai Egyesület Reformbizottsága.) Bp. 1914. 19.
8. Az elemi népiskolai testnevelés tanterve és utasítása. (Bély M. és Kmetykó J. előadói javaslata.) Bp. 1917. 64.
9. Tanterv az elemi népiskola számára. (Érvénybe lépett az 1467/1925. eln. sz. rendelettel.) Bp. 1925. 131.
10. Tanterv a polgári fiúiskolák számára. (Kiadatott az 70 022/1925. sz. rendelettel.) Bp. 1925. 30.
11. Tanterv és utasítások. A népiskola számára. (Érvénybe lépett a 2495/1932. sz. eln. rendelettel Bp. 1936. 552.
12. A gimnázium és leánygimnázium I. osztályának tanterve. (Érvénybe lépett a 3000/1935. sz. eln. rendelettel.) Bp. 1935. 75.
13. Tanterv és útmutatások a nyolcosztályos népiskolák számára.
    I. kötet: A tanterv. Bp. 1941. 56.
    II. kötet: A tanterv anyagának részletezése. Bp. 1941. 270.
    III. kötet: Részletes útmutatások. Bp. 1941. 256.
14. Tanterv az általános iskola számára. Országos Köznevelési Tanács Bp. 1946. 75. Részletes utasítások az általános iskola tantervéhez. II. füzet. Tetsnevelés. Országos Köznevelési Tanács. Bp. 1946. 27.

Testnevelés a számok tükrében

IGLÓI LÁSZLÓ—IGLÓI LÁSZLÓNÉ

A fizikai képességek változása, fejlesztése központi témaként szerepel a testnevelés és sport valamennyi területén. Megfigyeléseink közreadásával szeretnénk adalékot szolgáltatni a kutató beállítottságú testnevelő kollégáink számára.

Arra a kérdésre kerestünk választ, hogy az abszolút értelemben vett fizikai munkával pótolhatók-e a testnevelés órák komplex hatásai.

Kiket vizsgáltunk

A felmérés ugyanazon populáció teljesítménytesztjeit összegezi három egymást követő időszakban (1. ábra). A középfokú oktatási intézményeket két nagy csoportra osztottuk. A gimnáziumhoz a négyéves, míg a szakmunkásképzőkhöz a hároméves képzési idővel és csökkentett testnevelési óraszámmal dolgozó iskolákat soroltuk.

A feltételezés sarkalatos pontját, az életkori különbségeket mint módosító faktort, számítással kiiktattuk. A mérlegelés objektivitása érdekében valamennyi beérkezett adat (Somogy megye középfokú tanintézeteiben a beiskolázottak 83%-a) szerepel a végső következtetés levonásánál.

A kísérleti és a kontroll csoport (gimnázium, szakmunkásképző) eredményei különbözőek. Bizonyítottuk, hogy a sportképességek változása a több, illetve kevesebb testnevelési foglalkozástól függ.

Az eredmények értékelése

A minőségi, mennyiségi és az idősor változásával szemben a matematikai statisztika módszerét alkalmaztuk (kétmintás „t" próba) bizonyítási eljárásként. A számított adatokat a második és a harmadik ábrán mutatjuk be.

Az első mérési ciklus %-ban kifejezett átlagértékeinek a különbsége 8,45% (leányok), 3,77% (fiúk). Az őszi átlagértékek közel vannak egymáshoz, ez a nyári időszak azonos feltételeket biztosító hatásának a következménye.

Módosító tényező, hogy a szakmunkásképzők 80 százaléka fizikai munkát végez nyáron. A magasabb óraszámmal dolgozó és stabilabb kollektívának felfogható gimnáziumi csoportnál a teljesítmények kiegyenlítődése figyelhető meg.

Az átlaghoz kapcsolt szórásértékeket elemezve az egyéni teljesítmények normalizálódási tendenciája szembetűnő, amelyet véleményünk szerint a kontrollhelyzet (testnevelési teljesítményfüzet, faliújság) pozitívan motivált.

A tanulók egymásra gyakorolt hatása, az érdeklődés és az érdekközösség fejlődésének folyamata, illetve a próbák gyakorlattá válása figyelhető meg a relatív szórás értékeinek (V) elemzése során. Ha a két csoport 3 ciklusra bontott relatív szórási mutatóit együtt szemléljük, megállapítható a négyéves képzés terén jelentkező homogénabb közeg megléte, ami viszont az alaphipotézist támasztja alá. Természetesen a mutatók variabilitása nem abszolutizálható, de mint tendencia és viszonyszám elégséges bizonyító erővel rendelkezik.

A kapott „p" értékeket elemezve szembetűnő, hogy az 1976. évi őszi felmérés nem szignifikáns (4. és 5. ábra), azaz a fennálló különbségek nem az eltérő óraszámok miatt alakultak az alaphipotézissel ellentétesen. Messzemenő következtetéseket nem lehet levonni az első két ciklus mutatóiból, ugyanis a sorrendben egymást követő két ciklus eredményei a feltevéseinket támasztják alá. Tehát nem ellentmondásról, hanem az első mérés során elkövetett hibák, kezdeti nehézségek, értelmezésbeli különbségek következményeiről van szó. Ezért vetődött fel az azonos alapról

való indulás gondolata, amelyet a későbbi eredmények alaposan megcáfolnak.

Az egy tanítási évet értékelő, összehasonlító második ciklus (1977 tavasz) a harmadik időszak eredményeivel megegyező, az 1 erősen, míg a leányoknál 0,1%-os igen erősen szignifikáns összefüggéssel erősíti meg az alaphipotézist.

A tavaszi értékektől negatív irányban különböző 1977. évi őszi átlagok viszonyában is érvényesül a szignifikancia.

A két vizsgálati csoportként felfogott oktatási intézménytípus között meglevő különbségek az új tanév kezdetén számszerűleg is kimutathatók.

Következtetések

A hipotézisben leírt, s a tanulmányban részletesen elemzett különbség a matematikai statisztikai módszer felhasználásával bizonyítást nyert. Egyértelműen jelzik ugyanis a számadatok, hogy a különbségek az eltérő testnevelési óraszámok, valamint a személyi és a létesítményellátottság számlájára írhatók.

Az eredményekből általánosítva megállapíthatjuk, hogy a csökkentett óraszám hatással van a játék és sportműveltség, a mozgástanulás, valamint az általános testnevelés és sportkultúra emócionális szintjének kialakulására. Nem fogadhatjuk el a testnevelés órák

Iskolatípus	1976 őszén		1977 tavaszán		1977 őszén		Összesen
	fiúk	lányok	fiúk	lányok	fiúk	lányok	
Szakmunkásképző	2085	1176	2388	599	2880	856	9 984
Gimnázium	1963	2994	1565	2881	1339	3197	13 939
Összesen (n)	4048	4170	3953	3480	4219	4053	23 923

1. ábra

LEÁNYOK

	Szakmunkásképzők			Gimnáziumok		
	1976 őszén	1977 tavaszán	1977 őszén	1976 őszén	1977 tavaszán	1977 őszén
X	31,21%	37,86%	38,94%	39,66%	55,77%	52,53%
S	9,49	6,55	6,32	10,17	9,51	6,07
V	30,41%	17,29%	16,23%	25,66%	17,05%	11,57%

2. ábra

FIÚK

	Szakmunkásképzők			Gimnáziumok		
	1976 őszén	1977 tavaszán	1977 őszén	1976 őszén	1977 tavaszán	1977 őszén
X	40,07%	48,94%	43,78%	43,84%	60,90%	52,13%
S	14,97	11,26	7,49	8,03	6,32	3,98
V	37,36%	23,00%	17,11%	18,31%	10,38%	7,63%

3. ábra

helyett a szakmunkásképzők szakmai gyakorlatát mozgáspótlásként.

Mindezekből azt a következtetést lehet levonni, hogy a szakmunkásképző iskolákban a három éves képzés ideje alatt a rendelkezésre álló óraszám nem elég ahhoz, hogy a testnevelés és a sport a tanulók szokásává váljon.

Összehasonlító eredmények („t" próba)

LEÁNYOK

Idő	Iskolatípus	S_{12}	t	p	X_{12}	V_{12}	n	Szignifikancia
1976 őszén	Szakmunkás Gimnázium	9,97	1,73	10%	35,43	28,15%	1176 2994	NEM
1977 tavaszán	Szakmunkás Gimnázium	8,63	4,14	0,1%	46,81	18,44%	599 2881	IGEN ERŐSEN
1977 őszén	Szakmunkás Gimnázium	6,17	4,55	0,1%	45,73	13,50%	856 3197	IGEN ERŐSEN

4. ábra

FIÚK

Idő	Iskolatípus	S_{12}	t	p	X_{12}	V_{12}	n	Szignifikancia
1976 őszén	Szakmunkás Gimnázium	11,15	0,80	40%	41,95	26,58%	2085 1963	NEM
1977 tavaszán	Szakmunkás Gimnázium	8,91	3,13	1%	54,92	16,23%	2388 1565	ERŐSEN
1977 őszén	Szakmunkás Gimnázium	5,91	3,23	1%	47,95	12,34%	2880 1339	ERŐSEN

5. ábra

IRODALOM

Ágoston—Nagy—Orosz: Mérési módszerek a pedagógiában
Tankönyvkiadó, Budapest, 1974.

Hajtman Béla: Bevezetés a matematikai statisztikába pszichológusok számára.
Akadémia Kiadó, Budapest, 1968.

Nagy György: Az oktatás és nevelés egységéért.
A testnevelés tanítása, 1974. 3.

Dr. Nagy György: Testnevelés és tudomány.
Sport, Budapest, 1978.

Nagy Tamás: Próbák és feladatlapok együttes alkalmazása a testnevelés tanításában.
A testnevelés, tanítása 1974. 6.

Kéri Henrik: Egy iskolai teljesítményteszt matematikai-statisztikai vizsgálata.
Magyar Pedagógia, 1971. 1-2.

Érdemes-e testnevelési osztályt működtetni?

ALBERT JÓZSEF

Előre kell bocsátanom, hogy a testnevelés területén nem vagyok szakember — s bár a testneveléshez és sporthoz vagy 40 éve köt ilyen vagy amolyan kapcsolat —, nem vehetem fel a versenyt azokkal, akiknek teljes élete, egész munkássága ehhez a területhez fűződik.

Annak, hogy most mégis papírra, éspedig „szakpapírra" vetem gondolataimat nem az az oka, hogy szeretek kontárkodni, hanem egyszerűen az, hogy a mi iskolánkban már hetedik éve működik testnevelési osztály, s működni fog a gimnáziumi képzés új rendszerében is. Mint ennek az iskolának[1] az igazgatója — bár nyelvész vagyok — hét éven át igyekeztem a testnevelés és a sport területét tágra nyitott szemekkel nézni.

Ha egy iskola új feladatot kap,

és hányat kaptunk az elmúlt évtizedekben, egy-két év múlva a vezetést elfogja valamiféle türelmetlenség: el akarja dönteni, vagy legalábbis másokkal el szeretné döntetni, jól csinálja-e dolgait. Már a legelső évek tapasztalatai alapján summázni akar, és az összegezés nyomán követni vagy korrigálni akarja az eddigi utat.

Azután szép csendesen lemond erről a szándékáról, mert az oktatás „folyamatos hőskorában" töltve el 25 szolgálati évet, megtanulta, hogy várni kell mind az istenítéssel, mind a gyalázással. Megtanulta (nemegyszer a saját bőrén) az olyan sűrített bölcsességek igazát, mint „Nyugtával dicsérd a napot", „Nem mind arany, ami fénylik", „Nem olyan fekete az ördög, mint amilyenre festik", „Lassan járj, tovább érsz", „Aki sokat markol, keveset fog".

Mondom szép csendesen elraktároztam önmagamnak gondolataimat, lefojtottam a feltörekvő szétkürtölési szándékot, s jártam tovább iskolámmal a lassan kitaposódó utat. Az út első részét olyan évek jelzik, amikor túlságosan érzékeny, nagyon finom szeizmográfként reagálunk sikerekre és kudarcokra. Az előbbiek mintha azt sugallnák, hogy nálunk minden rendben van, az utóbbiak pedig éppen az ellenkezőjét, néha azt, legjobb lenne abbahagyni.

Igyekeztem bölcs türelemmel kivárni, amíg végez az első, majd a második, sőt a harmadik testnevelési osztály (ez hat teljes tanévet jelent), s most veszek annyi bátorságot magamnak, hogy elmondjak egyet-mást erről a képzésről, tegyem mindjárt hozzá, „édes gyermekünkről". Igyekszem úgy írni róla, mint valóban édes gyermekünkről, a szülő szeretetével és szigorával, megértésével és igényességével.

Egyszerűen arra keresem a választ, *érdemes-e testnevelési osztályt működtetni, tudjuk-e teljesíteni velük a központi rendelkezésekben megfogalmazott oktatási és nevelési feladatokat.* Tudunk-e olyan eredményeket felmutatni, amelyek valamelyest vagy teljesen kárpótolnak bennünket azért a kétségtelen többletmunkáért, többlettörődésért, többletgondért, amelyet a sokszor csak egyszerűen sportosztályoknak becézett közösségek megkívánnak?

Gondolkodásra, elmélkedésre

a gondolatok és elmélkedések közreadására még jó néhány tényező inspirált. Ezek közül — nem fontossági sorrendben — néhányat kiemelnék.

Az első egy belső szemléleti kérdés, amelyet sokszor megfogalmaznak, és amellyel sokszor vitatkozunk. Nevezetesen az, hogy a testnevelési osztályokat a tantestület korántsem kezeli egységes módon. Vannak — akik a sport és testnevelés szeretetéről áthatva —

[1] Vasvári Pál Gimnázium és Szakközépiskola, Székesfehérvár. (Szerk.)

elnézőbbek a kelleténél, és van az ilyen osztályoknak ellenzéke is a tanári karban. Ők szívesen lemondanának a B osztályokról (ez nálunk a testnevelési osztályok betűjele). A magam részéről azokkal tudok teljes mértékben azonosulni, akik mint természetes jelenséget nézik a testnevelési osztályokat, akik szeretetet szigorral, megértést igényességgel tudnak ötvözni, tudják vállalni az ilyen osztályokkal járó speciális oktatási és nevelési feladatokat. Közömbösek, akik számára minden mindegy, szerencsére alig akadnak. Én le merem írni, hogy ha ilyennel találkoznék, akkor sem vitatkoznék velük. Kibújik belőlem az irodalomszakos tanár, amikor Dantéra gondolok: iszonyú büntetés várta nála a közönyösöket.

Szerencsés iskola vagyunk. Négy ambiciózus testnevelő kollégánk munkáját egy nyugdíjas mellett segíti a kémia-fizika szakos atlétaedző, akinek tanítványai már sok-sok hírt hoztak iskolánknak, labdarúgóinkat egy matematika-fizika szakos tanár vitte már háromszor országos kupagyőzelemre, de lehet számítani volt aktív sportolókra (röplabdás nyelvészre, kosaras matematikusra stb.) is.

Gondolataim közlésére ösztönzött A testnevelés tanítása 1979. második számának néhány cikke is.

Érdemes-e testnevelőnek lenni?[2]

Húsba, velőbe, lényegbe vágó kérdés, hiszen a testnevelési osztályok tanulóinak nem kis része azzal a nem is titkolt vággyal iratkozik be, hogy testnevelő lesz, vagy legalábbis más szakos pedagógusként az iskolai „testnevelés „kisebb-nagyobb apostola". Írásom során számokkal és tényekkel fogom bizonyítani, hogy a pálya vonzereje nagy, és hogy valóban sokan lesznek B-s tanulóink közül testnevelők és egyéb szakos tanárok annak ellenére, hogy a szándék és képesség nem minden jelentkezőnél áll arányban (de ez országos jelenség).

A testnevelői hivatásról meggyőződéssel vallom: nagyon szép pálya, kellő feltételek mellett megtartó ereje is van. Két testnevelőnk következetesen ellenáll a nagyobb pénzt és kevesebb munkát ígérő csábításoknak. Ezért merem remélni, hogy „ők" szintén így gondolkodnak a pályájukról. (Naivitás lett volna az igazgató részéről a cikk címében megfogalmazott kérdést feltenni a testnevelőknek.)

A válaszok, statisztikák, amiket az említett cikk idéz, nem egyebek, mint átvetítő tükrei a valóságnak. Ugyanis nálunk mindig és mindenütt — az értelmiségnél fokozottan — kísért az efféle gondolkodás: egy pálya vonzó és megtartó erejét az anyagi javak jelentik. Véleményem szerint helyesebb lett volna gyakorló tanároknak (szakosoknak és nem szakosoknak), viszonylag objektív szemléletű igazgatóknak, tagozatos iskolák tanulóinak meghallgatása. Helyesebb lett volna az összehasonlításból — közismert okok miatt — főként az orvosi, de talán még a jogi pályát is kihagyni, és a kérdést az anyagilag mostohább körülmények között folyó oktatás keretei közé szorítani, valahogy így tenni fel: A tanári pályán belül vonzó-e a testnevelői hivatás?

Így is költői kérdésnek tekinthetnénk, hiszen melyikünk nem irigyeli a testnevelők kora tavasszal szerzett és télig őrzött jó színét, de szívesen átadnánk nekik a tantermekben és irodákban szerzett felesleges kilóinkat! Valóban irigylésre méltó a szaktárgyuk vonzóereje, az igazi testnevelők megszállottsága, amelyet előbb vagy utóbb látványosan vagy kevésbé látványosan komoly testnevelési és sportsikerek töltenek újra és újra fel.

Nem csoda hát, hogy a testnevelési osztályok majdnem száz végzett tanulója közül 17-en a Testnevelési Főiskolán vagy a Pécsi Tanárképző Főiskola testnevelési szakán tanulnak.

Ennek a számnak a súlyát akkor tudjuk igazán értékelni, ha a három végzett osztályból továbbtanulásra jelentkezettek számával vetjük össze.

Ez nálunk hatvan, és ennek alapján így fogalmazhatunk: *csaknem minden harmadik továbbtanuló B-s leányból vagy fiúból testnevelő lesz. A felvett tanulók (33) 50%-a választotta a testnevelői pályát.* Úgy gondolom, hogy tanulóink szándéka, felvételi eredményei egyaránt igazolják azt, amit a cikk szerzője is, én is bölcs gondolatokkal igyekeztünk bizonyítani, nevezetesen azt, hogy érdemes testnevelőnek lenni.

[2] Dr. Nagy György írása. (Szerk.)

Fűzzük szorosabbra kapcsolatainkat

Ez a gondolat már átvitel a következő cikkhez, amelyben dr. Ambrus Lászlóné az 1978-ik évi Pécsi Tanárképző Főiskola testnevelési felvételi vizsga néhány tapasztalatáról számol be.

Nem szándékozom vitatkozni a sok tanítványunk számára négy éven át otthont adó főiskola tanárával. Nem is tehetném ezt jó néhány okból kifolyólag. Ezek között olyanok vannak, hogy a Pécsi Tanárképző Főiskolán egész vasváris diákhad, köztük 14 testnevelő tanul, hogy — mert saját lányom is ott végzett — ismerem, nagyra értékelem, magas színvonalúnak tartom az ott folyó oktató- és nevelőmunkát, hogy négy olyan tanárom van a középiskolában, akiket a Pécsi Tanárképző Főiskola bocsátott szárnyra.

A cikk szerzője — egy-egy konkrét példájával egyébként sem vitatkozhatnék, ítéleteivel — kettő kivételével — egyetértek. Éppen ez az egyetértés inspiráljon arra, hogy szorosabbra fűzzük a kapcsolatainkat, amelynek, véleményem szerint sokféle lehetősége van. Futólag hadd említsek egyet-kettőt:

a) Szívesen látnánk vendégül a tanszék dolgozóit a testnevelési óráinkon, előkészítő foglalkozásainkon.

b) Szívesen elvinnénk a tanulóinkat a főiskolára, hogy a helyszínen ismerkedjenek a gyakorlati és elméleti munkával.

c) Tanácsokat kaphatnánk a jellemzések szakmai részére vonatkozóan, s akkor mind pozitív, mind negatív javaslatainkat jobban figyelembe vehetné a főiskola.

Nem vitacikket írok, hanem arra a kérdésre próbálok válaszolni, hogyan tudtuk az elmúlt hat esztendő alatt teljesíteni nevelési és oktatási feladatainkat, és csak a válaszok hányadában reagálnék dr. Ambrus Lászlóné két eléggé kategorikus ítéletére.

Az egyik így hangzik: „Nem kielégítő a testnevelési szakosított osztályokból jelentkező tanulók teljesítménye a testnevelési felvételi vizsgán. Joggal feltételezhetjük, hogy akik ezekből az osztályokból jelentkeznek felvételire, legalább átlagos, vagy a fölötti szinten szerepelnek. Sajnálatos, hogy az eredmények nem erősítik meg ezt a feltételezést."

A másik ítéletet is idézem: „Feltételezhető tehát, hogy az említett gimnáziumokban (a szerző itt a dunaújvárosira és a székesfehérvárira gondol) a testnevelés oktatásában nehézségek vannak, vagy éppen a leggyengébben felkészült tanulókat »javasolták« a testnevelő tanári pályára."

A szerző értékelései egyetlen tanévre vonatkoznak, talán helyesebb lett volna az ilyen osztályokban végzett tanulók összességéről beszélni. Én az ítéleteimet és az ezeket alátámasztó statisztikai adatokat abból a három tanévből veszem, amelyben testnevelési osztályok végeztek. Elsőrendű célom azt vizsgálni, tudjuk-e teljesíteni a *Művelődésügyi Minisztérium 1973-as útmutatójában* az alábbiakban megfogalmazott követelményeket: „A gimnáziumi szakosított tantervű osztályok működésének célja, hogy a már sportoló tanulók számára lehetőséget biztosítson testi képességeik sokoldalú továbbfejlesztéséhez, az élsport közvetlen utánpótlásának magas szintű neveléséhez. A szülők, a sportegyesületek (sportiskolák) és a nevelőtestület összefogott nevelői tevékenységével, az oktató-nevelő munka magas színvonalának biztosításával — a sporteredményeken kívül — el kell érni, hogy a szakosított osztályok tanulói az elméleti tantárgyakban is a képességük szerinti legjobb eredményt érjék el a felsőoktatási intézményekben való továbbtanuláshoz."

Az élsport utánpótlása

első helyen megfogalmazott feladata a testnevelési osztályoknak, nekem is ennek az elemzésével kell kezdenem. Valamivel nehezebb itt a dolgom, mert el kell vonatkoztatnom a középiskolás eredményektől, és csak két végzett osztályunk tapasztalatait vehetem számba. A harmadik osztály sportoló tanulói most vannak a középiskola utáni sportéletbe való beilleszkedés kezdetén.

Ha csak a középiskolai minőségi sportról kellene beszámolnom, akkor heurékázhatnék: az utóbbi években jól ment a vasváris sportolóknak. De jobb is, hogy ezt nem tehetem, így el tudom kerülni az öndicsérésnek még a szándékát is.

Nézzük tehát, mit sikerült adnunk az egyetemes magyar sportnak az elmúlt években végzett tagozatos gyerekeink útján! Ilyenféle értékelésre biztat a felsőbb sportvezetés is,

amely egy országos értekezleten úgy fogalmazott, hogy ha csak egy igazi tehetséget is sikerül nevelni a magyar felnőtt sport részére, akkor már megérte a sok munka, pénz és fáradozás.

E gondolatok szellemében csak azokról szólnék, akik az iskola elvégzése után tudtak magasba emelkedni:

Boksai Zsuzsa felnőtt kosárlabda válogatott tagja,
Disztl Péter ifjúsági világkupa csapattag,
Fésűs Irén a felnőtt röplabda válogatott tagja,
Horváth Gábor utánpótlás válogatott tagja,
Nagy Tibor utánpótlás válogatott tag,
Odor Lajos országos evezős bajnok, a válogatott tagja, aki már volt az Év Sportolója is,
Sió Attila a magasugrás ifjúsági országos bajnoka,
Südi István országos bajnok, a válogatott evezős nyolcas tagja.

Szép lista!, modhatja bárki, és számunkra valóban szép, és mi szívből reméljük, hogy ugyanilyen marad, vagy még tovább szépül. Ne hallgassunk azonban a minőségi sport utánpótlásával kapcsolatos gondjainkról, teendőinkről sem.

a) Az egyik ilyen probléma a felvételi tévedésünk százaléka. Tapasztalataink szerint egy-egy osztályba 5-6 olyan tanuló kerül, aki a későbbiekben vagy a sport, vagy a tanulmányi követelményeknek nem tud megfelelni.

b) Bonyolult és a minőségi sportolók nevelését gátló tényező az olyanok továbbtanulási szándéka, akik nem testnevelőnek vagy edzőnek készülnek. Lebeszélni őket a továbbtanulásról pedagógiai abszurdum lenne, egy szóra beletörődni abba, hogy negyedikes korukban abbahagyják a komoly sportolást, luxus. Más eszközöket kell alkalmazni. Egy ifjúsági válogatott úszót igazgatói rábeszéléssel sikerült visszavezetni a medencébe, amelyben aztán úszott még egy-két csúcsot, egy ifjúsági válogatott öttusázónak a magántanulásra kellett engedélyt adni, egy harmadiknál az érettségi időpontját módosítani, hogy a sport és tanulás ne kerüljön időszakos ellentétbe egymással.

c) Végül a legkomolyabb probléma a sport megtartó ereje. Itt az iskola már „kishatalom", az egyesületeknek kell a tőlük telhetőt megtenni, hogy a testnevelési osztályokban végzettek ott maradjanak a zöld gyepen, salakon, parkettán, páston és vízen. A labdajátékoknál ez legtöbbször megtörténik, a többi sportágnál kevésbé.

Így aztán az eredményeink felett érzett örömünkbe üröm is vegyül, hiszen a tanulók mintegy 20%-a a végzés után abbahagyja a rendszeres sportolást. Ezt a százalékot csökkenteni — egyik nagyon fontos feladat. Azért a 20% egy bizonyos részénél, akik nem szakjellegű továbbtanulást folytatnak, nem veszett kárba az, hogy testnevelési osztályba jártak. Legtöbbjük pedagógus lesz, és reméljük, hogy saját tanáraink példájára a testnevelők aktív segítőjévé válnak.

Felkészítés, továbbtanulás

Ami a továbbtanulásra való felkészítést illeti, véleményem kialakításánál igyekeztem pontos adatgyűjtésre, pontos helyzetelemzésre támaszkodni.

Az első testnevelési osztályokból igazán szép számmal jelentkeztek tanulóink a Testnevelési Főiskolára vagy a Pécsi Tanárképző Főiskola testnevelési szakára.
Bizonyságul álljon itt egy kis statisztika

— Az 1977-ben végzett 30 tanulóból 7-en jelentkeztek és 5-en nyertek felvételt testnevelő tanári pályára. Ez 70%-os eredmény.
— Az 1978-ban tanulmányait befejezett 36 tanulóból 13-an jelentkeztek és 6-an nyertek felvételt, ez 46%.
— 1979-ben 36 tanulónk végzett, hét jelentkezőből 5-öt vettek fel, ez 70%.

A három év összesített adatai szerint testnevelési pályára jelentkeztek 27-en, felvételt nyertek 16-an, (54%). (Ha ebből le lehetne vonni azokat, akiket az iskola nem javasolt, ennél a jó százaléknál is jobb eredményeket kapnánk.

Néhány fel nem vett tanuló esetében tényleg fennáll dr. Ambrusné cikkének megállapítása, de az egészre semmiképpen. Valóban vettünk fel testnevelési osztályba fiú atlétát, akit negyedikes korában már a leányok is lehagytak. Valóban vannak nehézségeink az úszás felkészítésében. A heti 5 testnevelési óra, a sok edzés és verseny mellett lehetőséget kellett találnunk rendszeres testnevelési előkészítőre, és meg is találtuk azt. Minden har-

madikos és negyedikes tanulónk az előkészítő foglalkozásokon átveheti a teljes felvételi anyagot.

Az előkészítésben a *legnagyobb problémát az úszás jelenti.* A fehérvári uszodának igen szűk a kapacitása, és gyakran van zárva, az úszóedzések szervezése rendkívüli nehézségekbe ütközik. Az ugrás gyakorlásának a „Vízbe ugrani tilos" tábla szinte teljes stopot mutatna, ha egy-két testnevelő nem volna jó kapcsolatban az úszómesterrel, aki öt-hat percre hajlandó a tilalmat feloldani. Ez a probléma egy-két tanulót „elvert" a testnevelés tanári pályától. (Az én osztályomban is járt egy jó tanuló, jó sportoló, szép jellemű fiú, aki a szabálytalan úszás-ugrás miatt gyermekek nevelése helyett rádiót és televíziót fog szerelni.)

Még e problémák tudatában sem hinném, hogy a testnevelés tanításában nálunk kardinális gondok lennének, hiszen a B osztályokban végzett minden negyedik tanulóból testnevelő lesz. Ezért le merem írni, hogy a mi iskolánkban a *testnevelés tárgynak és a testnevelői pályának nagy a vonzóereje.*

Ez a gondolat már átvisz dr. Ambrusné másik kategorikus ítéletéhez, ahhoz, hogy a gyengébbeknek tanácsoljuk a testnevelői tanári pályát. Nagyon szomorú lenne, ha ez így történne, saját pályánk tekintélyét veszélyeztetnénk ezzel. De szerencsére a számok mást mutatnak.

A testnevelési pályára jelentkezett 27 tanulóból mindkét felvételi tárgyból jelese volt 16-nak, egy négyese volt 8-nak, ez alatti eredménye mindössze háromnak.

Természetesen ennél reálisabb képet kapunk, ha az átlagokat vesszük. Ezek kigyűjtéséhez sem sajnáltam a fáradtságot, és a következő képet kaptam:

4,5—5 közötti tanulmányi eredménye 4 tanulónak volt,
(közülük egyet nem vettek fel);
4—4,5 közötti tanulmányi eredménye 8 tanulónak volt (3-at nem vettek fel);
3,5—4 közötti tanulmányi eredménye 8 tanulónak volt (1-et nem vettek fel);
3,5 alatt 7 tanuló (közülük 4-et nem javasoltunk, egyet vettek fel).
(Az átlagszámítás mindenképpen szigorúbb mérce, mert az ének, a világnézetünk alapjai és műalkotások elemzése tárgyakat nem osztályoztuk).

A fenti statisztikának érdekes része, hogy a legeredményesebben (80%) a 3,5—4 közöttiek szerepeltek, ami azt mutatja, hogy a testnevelésen kívül van még egy-két erős tantárgyuk.

Ez az adat jól mutatja az országos kórképet, felvételi rendszerünk jelenlegi gyengéit, melyeket a közeljövőben kívánnak kiküszöbölni.

Azt hiszem a tanulmányi eredmények felvázolása azért meggyőzheti az olvasót arról, hogy a testnevelőnek felvett 17 vasváris diák a jobbakból került ki, és nem a gyengéknek javasoljuk, hogy legyenek testnevelők. A gyengéknél az a probléma, hogy számunkra is irreálisnak tűnő továbbtanulási kérelmüket el kell juttatnunk a főiskolákra.

Természetesen a testnevelési osztályoknak nemcsak az a célja, hogy a testnevelői pályára készítsenek fel, hanem általában továbbtanulásra.

Érdekes tehát megnézni, hogy hány tanuló milyen felsőfokú intézményekben folytatja tanulmányait.

a) 1977-ben 30 tanuló végzett.

Továbbtanulásra jelentkezett 13
A felvettek száma 10, a felvételi arány 69%,

A továbbtanulók megoszlása:

Testnevelési Főiskola	2
Pécs, Tanárképző Főiskola:	
testnevelés—matematika	2
testnevelés—orosz	1
testnevelés—földrajz	2
ELTE TTK	1
Kandó Kálmán Műszaki Főisk.	1
Katonai Főiskola	1

b) 1978-ban 36 tanuló végzett.

Továbbtanulásra jeletkezett 25
A felvettek száma 14, a felvételi arány 56%

A továbbtanulók megoszlása:

Pécsi Tanárképző Főiskola	
magyar—történelem	1
rajz—földrajz	1
testnevelés—földrajz	2
testnevelés matemat.	1
testnevelés—biológia	2

Állatorvosi Egyetem	1
Jogtudományi Egyetem	2
Közgazdasági Egyetem	1
JATE Gyógyszerész Kar	1
Tanítóképző Főiskola	1
Katonatiszti Főiskola	1

c) 1979-ben 33 tanuló végzett.

Felvételizett 18 tanuló.
Felvettek 10 tanulót, 55%.

A továbbtanulók megoszlása:

Testnevelési Főiskola	1
Pécsi Tanárképző Főiskola	
testnevelés—matematika	2
testnevelés—földrajz	1
orosz—történelem	1
ELTE Bölcsészkar	1
Közgazdasági Egyetem	1
JATE Gyógyszerész Kar	1
JATE Bölcsészkar	1
Bánki Donát Főiskola	1

(Ebből az évfolyamból 4 tanuló nem jelent meg a felvételi vizsgán, érdekes, hogy a két betegen kívül kettő tanulót az edző beszélt le a továbbtanulásról. A cél nyilvánvaló: megtartani a jó sportolókat.)

A három végzett osztály adatai összesítve:

Végzett összesen	99 tanuló
Felvételre jelentkezett	60 tanuló
Felvételt nyert	34 tanuló, a jelentkezettek 56,6%-a.

Az összes végzett tanulóból 35% tanul az egyetemeken vagy főiskolákon.

Ezek azok a végső számok, melyek alapján meg merem fogalmazni, hogy a jó tanulás és a jó sportolás összefér, hogy eredményesen lehet végezni a felkészítő munkát a testnevelési osztályokban is.

Végső soron a testnevelési osztályok felvételi aránya néhány százalékkal jobb, mint az egyéb osztályoké.

Hadd zárjam soraimat azzal,

hogy remélem: sikerült bizonyítanom, hogy az én cikkem címe is költői kérdés volt. A testnevelési osztályok a sport és a továbbtanulási eredmények tükrében — megéri a soksok külön gondot, fáradságot, vesződést, küszködést.

Mint volt osztályfőnöknek, mint igazgatónak voltak, vannak és gondolom lesznek is vitáim és problémáim a testnevelési osztályokkal kapcsolatosan. Ezek azonban nem változtatnak saját és számos munkatársam véleményén:

Érdemes működtetni a testnevelési osztályokat.

Érdemes akkor is, ha sokat kell kiállnunk az ilyen osztályok mellett néhány kolléga és néhány szülő előtt. Néhány kolléga előtt, aki a kétségkívül meglevő egyedi problémákat általánosítja, és néhány szülő előtt, aki úgy gondolkodik, hogy az ilyen osztályba járók kevesebb szellemi muníciót kapnak.

A japán testnevelés

Japánban elemi iskola (1—6. oszt.), alsó középiskola (VII—IX. oszt.) és felső középiskola (X—XII. oszt.) van. Az elemi iskolában heti 3 óra a testnevelés. A tanterv anyaga:
alaptorna,
atlétika,
úszás,
labdajáték,
koreográfia.
Itt nem szaktanárok tartják az órákat.

A VII—IX. osztályban 105 órát fordítanak testnevelésre, 20 órát pedig egészségtanra. Ezekben az osztályokban a dzsúdó, a vívás és a szumo birkozás közül valamelyiket tanítják.

AX—XII. osztályban tanítják a testneveléselméletet is. A három év alatt testnevelésre 295 órát, az egészségtanra pedig 70 órát fordítanak. Hetenként egy alkalommal vannak fakultatív testnevelési foglalkozások, és iskolai sportkörök is működnek.

Az iskola napirendjén megtalálható a tanítás előtti gimnasztika, a nagy szünetekben pedig mozgásos foglalkozás van. A tanulók fizikai képességeit tesztekkel állapítják meg, s ennek eredményét a szülők tudomására hozzák.

Az órákon nagy gondot fordítanak az önállóság fejlesztésére, vannak tanulók, akik a csoporton kívül önállóan végzik a tanár által kijelölt gyakorlatokat. Az órák menete általában megegyezik a megszokottal. Érdekes azonban, hogy olykor használnak szemléltető képeket és technikai eszközöket (videomagnó) a gyakorlatok bemutatására. Az órák tömörek, változatosak, és érzelmileg telítettek.

A testnevelő tanárokat felsőfokú intézményekben képzik. Ezekben nagy gondot fordítanak arra, hogy a hallgatók a gyakorlatokat azzal a módszerrel vegyék át, amely az iskolában is használatos.

(Fizicseszkaja kultura v skole 1978. 7. 62-64.)

Ügyességfejlesztő labdás gyakorlatok a kosárlabda tantervi anyagának feldolgozásához

CSÁNYI BARNA—CSÁNYI BARNÁNÉ

A kosárlabda tantervi anyag feltételezi, hogy a tanulók rendelkeznek bizonyos általános mozgásügyességgel, labdaérzékkel. Az általános iskolai oktatás volna hivatott ezen alapfeltételek megteremtésére. A középfokú oktatási intézményekbe kerülő tanulók jelentős százaléka azonban a minimális labdás előképzettséggel sem rendelkezik.

Rendkívül nehéz velük eredményes kosárlabda oktatást végezni. Hiányzik egy döntő láncszem; ezek a tanulók az általános iskolában nem szereztek különféle sportági ismereteket; nem foglalkoztak eleget és irányított módon a LABDÁVAL! Alig ismerik a labdák fajtáit, megnyilvánulási formáit, hogyan viselkednek azok a különböző erőhatásokra stb.

A labda tökéletes megismerése e sportágnál olyan előfeltétel, mely nélkül nem képzelhető el technikai, taktikai képzés.

A végcél az *alkalmazott labdaérzék* kialakítása, amely tudatos és szívós gyakorlást igényel. A tanulók természetesen spontán módon is szereznek ilyen készséget. Rendelkeznek egymástól eltérő nagyságban bizonyos labdásügyességgel.

A labdásügyesség korspecifikus képesség. A fejlesztés lehetőségei a kisgyermeknél adottak. A serdülés korában már korlátozódnak, felnőtt korban alig-alig fejleszthetők. Az óvodai és általános iskolai testnevelés már említett hiányosságai miatt a labdás készségek elvárható szintjével a középfokú iskolák első osztályaiban csak néhány tanuló rendelkezik. Ez lényegében megszabja a labdás ügyességfejlesztés útját, módját, lehetőségeit.

A kosárlabdában az ügyesség tartalmi részének tekintjük a kétkezességet és a kétoldaliasságot. Ezért döntő — a fejlesztés első pillanatától kezdve —, hogy a gyakorlatokat mindkét kézzel és mindkét irányba végeztessük!

A testnevelés órákon számtalan lehetőség adódik a labdásügyesség fejlesztésére.

Az ellátottságtól függően egy tanuló — egy labda, egy tanuló — két labda (!), páronként 1 vagy 2 labda variációk a gyakorlatok széles skáláját kínálják.

Az osztály létszámától függő csoportokban, csoportonként 1 vagy több labdával is eredményesen dolgozhatunk. Ez utóbbi megoldáshoz szeretnénk segítséget nyújtani néhány gyakorlattal.

A felsorolás előtt még néhány dolgot a fejlesztés lehetőségeiről, irányáról. Eredményesebbé teszi munkánkat a gyakorlatok tempójának, irámának, a labdák fajtájának, nagyságának (gumi-, röp-, focilabda stb.) változtatása is.

Szokatlan feltételek megteremtése, ismert elemek újszerű összekapcsolása, technikailag még nem teljesen kiaknázott feladatok végeztetése mind-mind az ügyesség fejlesztésének hatékonyabbá tételét szolgálják.

Egy módszertani megjegyzés: a gyakorlásnál felhasználhatunk bármilyen jól pattanó labdát!

I. Osztály létszámától függő csoportokban, csoportonként egy labdával.

1. Egy tanuló középen, a többi körülötte (1. ábra).

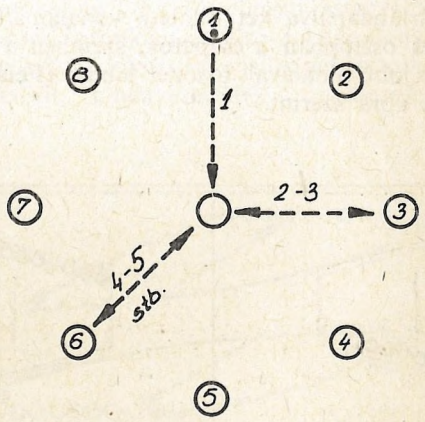

1. ábra

Labdás külső passzol a belsőnek és bemond egy számot. A középső a számot viselő külsőnek adja a labdát, folyamatosan. Változatok:
— tempóátadással,
— külsők körben, egyirányban szaladnak, sípjelre irányváltoztatással.

2. A résztvevők 0,5 m távolságra egymástól kört alakítanak. Tempóátadással (lehetőleg egy kézzel, nyújtott karral és csuklóból) megpróbálják a levegőben tartani a labdát.

3. Fogójáték meghatározott területen. Csak a fogónál van a labda, aki labdavezetéssel kerget. Akit megérint, az lesz az új fogó.

4. Cicajáték meghatározott területen: (pl. kör igénybevételével) egy tanuló középen, a többiek adogatnak, helyváltoztatás nékül. Ha a belső labdához ér, csere.

Változatok:
— külsők a vonalakon mozoghatnak,
— csere csak akkor ha a cica megfogja a labdát.

5. Játék két cicával.
Meghatározott területen 5-6 tanuló labdával adogat, de passzolás előtt legalább kétszer le kell ütni a labdát. A cicák labdát próbálnak érinteni, vagy szerezni. Amelyik cicának ez sikerül, az helyet cserél.

6. Pontszerző: 5-6 fős csapatokkal, fél-pályán, időre.

7. Palánkrajátszó verseny.
Célszerű 6—10 fős csapatokkal rendezni. A kosárlabdapálya két büntető vonalán állnak egyes oszlopban a csapatok, szemben a palánk jobb oldalával. Elsőnél labda. (Felállás a 2. ábra szerint.)

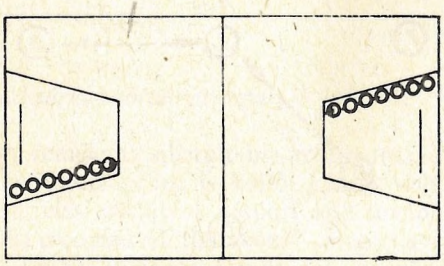

2. ábra

Jelre az elsők labdavezetéssel megindulnak a túlsó kosár felé. Ott úgy dobnak palánkra, hogy az visszapattanjon. A csapat valamennyi tagja sorban palánkra játszik, az utolsó kosárba. Győztes az a csapat, amelyiknek labdája előbb a kosárba jut. A sorelső a végére megy, az előző második lesz a kezdő ember. Jelre ismét indul a verseny. Hét fő esetében ez hét játék, győztes az a csapat lesz, amelyik többször nyert.

II. Osztály létszámától függő csoportokban, több labdával.

8. Folyamatos passzolás körben (helyváltoztatás nékül) több labdával. Sípszóra ellentétes irányban (3. ábra).

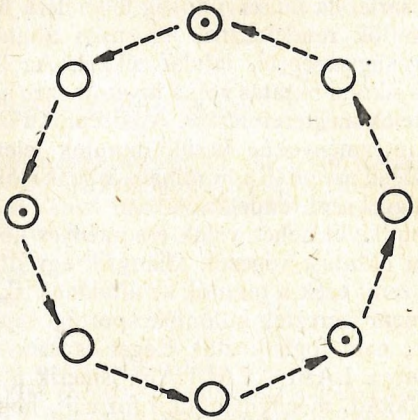

3. ábra

Változat:
— annyi labdával, ahányan a körben vannak.

9. Futás körben, minden második tanulónál labda, előre passzolás. Jelre ellenkező irányba futás, és passzolás.

10. Labdavezető fogó.
Mindenkinél labda, a fogónál és az üldözötteknél is. Labdavezetéssel lehet helyet változtatni.
Változat:
— labda comb, vagy térd közé szorítva.

11. Meghatározott területen (pl. ¼ tornaterem) valamennyi tanuló helyváltoztatással labdát vezet. Ügyeljenek az ütközés elkerülésére, a labdájuk ne pattanjon el.

12. Mint előző gyakorlat, de közben próbálják egymás labdáját a területen kívülre ütni. Akinek elütötték a labdáját, kiesik. Lehet időre, vagy az utolsó bentmaradóig játszani.

13. Meghatározott területen néhányan labdát vezetnek (pl. 5 fő). Eggyel kevesebb tanuló pedig (4) labdát próbál szerezni. Több tanuló — labda nélkül is — támadhatja a labdást. Győztes, akitől a meghatározott időn belül nem, vagy a legkevesebbszer vették el a labdáját.

14. Körforgó egy változata.
8—10 tanuló egymástól két méter távolságra kört alakít. Mögéjük áll ugyanannyi labdás. Sípszóra a belsők alkotta körön kívül, meg-

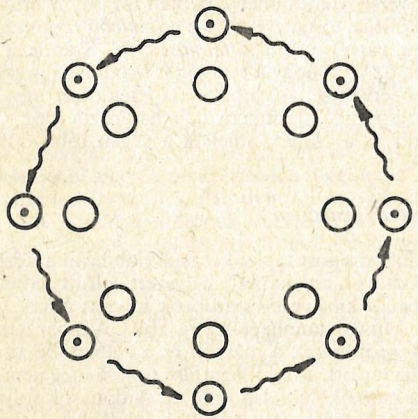

4. ábra

határozott irányban labdavezetéssel a fogó: az előtte futót kell megérinteni. Akit megérintettek, kiáll. Jelre ellenkező irányba labdavezetéssel (4. ábra).

15. A fogójáték egy érdekes változata.
Meghatározott területen egy fogó és pl. hét üldözött játsza. Az utóbbiaknál két-három labda van. A fogó csak azt üldözheti, akinél nincs labda. Az üldözöttek egy jól sikerült átadással megmenthetik társukat („ház, a labda").

16. „Tükörmozgás" labdával.
Fél tornateremnyi területen egy támadó és 12—15 védő mozog. Mindenkinél labda. (A labda nélküli változata mindenki előtt jól ismert!) A labdás védők feladata: leutánozni tükörkép szerint támadótársukat és távolságot tartani anélkül, hogy a labda elpattanna. Megköthetjük a támadó lehetőségeit, de engedhetjük szabadon cselekedni is.

17. Félperces fogó.
Minden tanulónál labda. Az osztály a két térfélen helyezkedik el egyenlően. Sípszóra a kijelölt fogók labdavezetéssel próbálnak minél több — ugyancsak labdát vezető — társukat megérinteni. Akiket megfognak, ülve labdát vezetnek. Győztes az a fogó lesz, aki 30 mp alatt a legtöbb tanulót megérintett.

18. Az osztályt kétfelé osztjuk, valamennyi tanulónál labda. Mindkét csoport a saját térfelén levő kosárlabda büntetőterületen belül labdát vezet. Sípszóra labdavezetéssel a túlsó térfél büntetőterületét kell elérni. Győztes a gyorsabb csapat.

19. A kosárlabda pálya két térfelén helyezzük el megosztva a tanulókat (pl. 20-20), egy részüknél labda (pl. 8-8). Mindenki mozog a saját térfelén, labdások labdavezetéssel. Sípszóra az utóbbiak magasra feldobják a labdákat, valamennyien ugranak értük. Azok a tanulók lesznek a győztesek, akik meghatározott számú játékból a legtöbbször labdát szereztek.

20. Dobóverseny.
Az osztályt — a felhasználható palánkok számától függően — 2—4 csoportra osztjuk, és szembeállítjuk őket a saját palánkjuk jobb, vagy bal oldalával egyes oszlopban (5. ábra).

A távolság 1-2 labdaleütésnyi vagy ettől távolabbi. Soronként az első 3-4 tanulónál legyen labda. Jelre a megjelölt feladatokat (2 leütésból, labdavezetésből, önpasszolásból

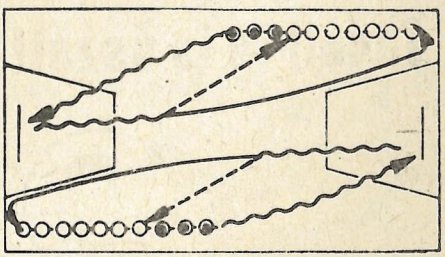

5. ábra

fektetett dobás stb.) kell teljesíteni. Minden csapat hangosan számolja egyesével a sikeres dobásokat. Győztes az a sor, amelyik előbb eléri pl. a 20 találatot. Egyszerre csapatonként egy tanuló indulhat, a dobás után a sora végére áll, labdáját előre adja. A felállási sorrendet tartani kell!

Változat:
— labdavezetés közben zsámolykerülés, lefordulás, hát mögötti kézcsere stb.

IRODALOM

1. *Arday László:* A sportjátékok alapgyakorlatainak oktatásához (KOSÁRLABDA 1975. 6.)
2. *Istvánfy Csaba:* A helyzet és akciófelmérés pszichológiai elemzése kosárlabda játékosoknál (KOSÁRLABDA 1968. 11.)
3. *Dr. Nádori László:* Az edzés elmélete és módszertana (Sport, Bp. 1976. 122-124.)
4. *Szabó János:* Kosárlabda ABC (Sport, Bp. 1970. 31-42.)
5. *Szabó János:* Hogyan szerezzük meg a kosárlabda ügyességet? (KOSÁRLABDA 1970. 5. 9. 11.)
6. *Tóth Andor:* Az ügyesség szerepe a kosárlabda játékban (KOSÁRLABDA 1968. 2.)

„Kombinált" vetélkedő

Nem találtunk jobb elnevezést Kecskés József szakfelügyelő (Csepel, Gombos téri ált. isk.) óráján látott új versenyzési formának. A két azonos létszámú csapat ugyanis egyazon időben teljesen különböző feladatokkal vetélkedett úgy, hogy a csere után csak az egyik versenyteljesítmény alapján történt az értékelés.

A kolléga, tornateremben a *célbadobó versenyt*, mint játékot párosította a *kötélmászással*. Szándéka elsősorban az volt, hogy a tanulókat maximális gyors mászásra serkentse. A célbadobás jétékidejét ugyanis a mászócsoport teljesítményideje határozta meg. Győztes volt az a csapat, amelyik a végén több találatot ért el.

Menete és szabályai

A dobócsoport tagjai két stukklabdával a kézben a bordásfalak „ablakaiba" helyezett felfújt labdákkal szemben a kihelyezett padsorok mögött álltak fel (1. ábra). Minden tanuló előtt egy labda. A tanár jelzésére egyszerre indultak a mászók és a célbadobó verseny is addig tartott, amíg a legutolsó tanuló meg nem érintette a mászókötél felső pontját. A dobások folyamatosságának biztosítása végett a labdákért a tanulók kifuthattak és visszatérve a pad mögé, újra dobhattak.

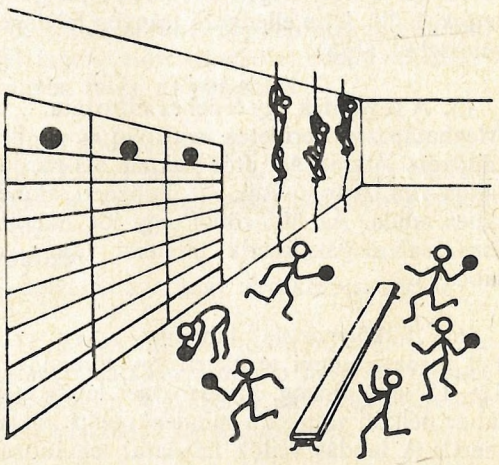

Nagy Sándor: *Tanulj Te is úszni!*
Második, javított, bővített kiadás
(Sport, Budapest, 1979)

Értékelésnél találatnak csak a padlóra esett labda számított. Ezzel is rákényszerült a dobó a megfelelő erős dobásra.

A szabály megengedte, hogy ha valaki a saját labdáját már eltalálta, segíthetett társának. Változatként elfogadható, hogy a tanuló a már eltalált és talajra esett labdával is dobhat. Lényeges, hogy a csoportos mászás formáját és értékelését a tanár úgy módosítsa, hogy a dobók elég, de ne túl sok időt kapjanak (a gyenge tanulónak elég félig felmászni).

Szentgyörgyi Zoltán

Eszközök a „csípőlazaság" mérésére

I.

A csípőízületi lazaság mérésének változatai már régen ismertek, azonban a gyakorlatban ma sem terjedt el egy olyan módszer, melynek nemcsak eszköze egyszerű és házilag is előállítható, hanem viszonylag pontos is. A most ismertetésre kerülő mérőeszközt már több mint egy évtizede láttam a TF kutató intézetében és elsősorban a célnak megfelelő konstrukciós egyszerűsége, kezelhetősége tetszett meg.

A „mérőlap" alumínium lemezből szegecselt összeillesztéssel készült. A centiméter skálával ellátott függőleges rész közepére, arra merőlegesen egy tartó vagy talplemez csatlakozik. Ezzel helyezkedik a pad lapjára és erre áll rá a próbázó személy is (1. ábra).

A mérésénél a cipők orrai érintik a függőleges lapot és az előre hajlásnál a karok nyújtott tenyérhelyzettel a mutatóujjnál érintkeznek. Az értékeket a lenyúlásnál az ujjhegyek által érintett legalsó skálavonalon olvassuk le. A skála nulla pontja lehet középen a talplemezzel egyvonalban és így az értékek fölfelé minusz 20, és lefele +20 szélső határok között foglalnak helyet. Természetesen vehetjük nulla pontnak a minusz 20-as értéket is, de ez esetben a skála határértéke a legalsó 40 cm-es vonalnál lesz.

A mérésnél ügyeljünk, hogy a térdek nyújtva legyenek, és ne történjen utánmozgás (rugózás).

Szentgyörgyi Zoltán

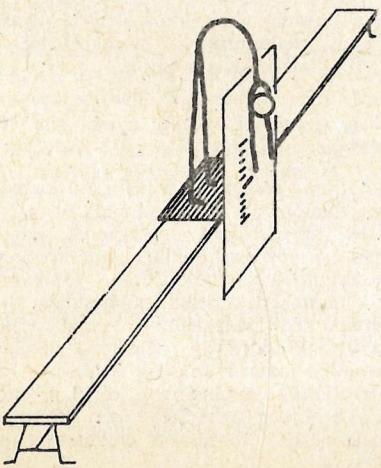

1. ábra

II.

A középiskolás teljesítményfüzetben és a kísérleti részletezett követelményrendszerben is szerepel olyan feladat, amelynek segítségével a csípőlazaság mértékét lehet megállapítani. A tanulók téglára állnak, és az előrehajlás mértéke egy-egy téglányi egység.

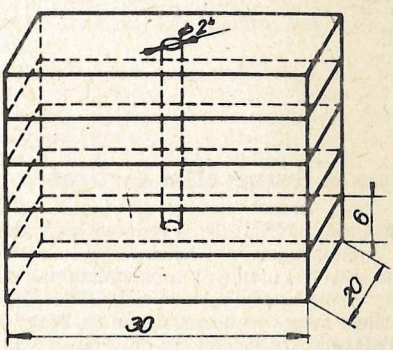

2/a. ábra

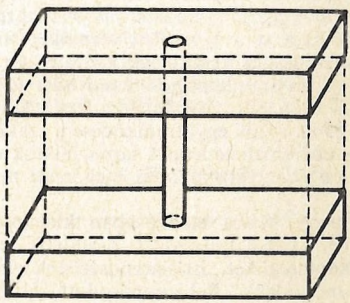

2/b. ábra

Solty Jenő testnevelő tanár írta, hogy az egymásra tett téglák nagyon labilissá tették a gyakorlat végrehajtását. A gyakorlat ugyanis váratlan eredményt hozott, mert két téglányi hajlítást (12 cm) valamennyi tanuló könnyen teljesített. Ezért Solty Jenő kemény fából vágatott „téglákat", a lapokat középen kifúratta és farúd betéttel stabilizálta az egymásra rakott elemeket (2/a és 2/b ábra). Ez nagyon jól bevált, a tanulók versengve próbálták igazolni hajlékonyságukat.

N. S.

SZAKTERÜLETÜNK TUDOMÁNYOS ÉLETÉBŐL

Tízéves a testnevelési tagozat

Az OM és az OTSH közös rendezésében került sor arra a tanácskozásra, amelynek témája a 10 éve működő testnevelési osztályok tapasztalatainak elemzése volt. Lochmayer Györgynek, az OTSH főosztályvezetőjének megnyitó beszéde után dr. Nagy Tamás, az OTSH elnökhelyettese és dr. Hanga Mária, az OM miniszterhelyettese értékelte a tíz évet.

Dr. Nagy Tamás az iskolák és a sportegyesületek együttműködését elemezte elsősorban, és megállapította: ott végeztek eredményes munkát, ahol az igazgatók és a sportegyesületi vezetők tartalmi kérdések megoldására alakították ki munkakapcsolatukat. Az ilyen munkamegosztással vált lehetségessé a tanulás és a sport összehangolása. A testnevelő tanárok és az edzők együttműködése a szakmai munkában is nélkülözhetetlen. A tapasztalatok e téren is jók, de ez az együttműködés még nem mindig zavartalan.

Dr. Hanga Mária előadásában kiemelte: az elmúlt tíz év alatt a testnevelési osztályok bizonyították életképességüket, iskolarendszerünk szerves részeként működnek. Bebizonyosodott, hogy megfelelő hozzáállással és akarattal a tanulók szellemi igénybevétele az „aktív pihenés" egyik formájával, a sportolással ellensúlyozható.

Dr. Hanga Mária is hangsúlyozta, hogy az egységes nevelést az iskola, a sportegyesület és a család csak közösen valósíthatja meg.

Az előadás elemezte a még meglevő hibákat is. Előfordul, hogy egyesek úgy értékelik a sportmunkát, mint amelyik elvonja a tanulót az „értelmi", a hasznos munkától. A tantestületekben még találkozunk olyan szemlélettel, amely az ember egységét megbontja: a szellemi tevékenységet és a fizikai tevékenységet szétválasztja, és az előbbit az utóbbi fölé helyezi. Az ilyen szemlélet nemcsak az egészséges életmódra nevelés, a testnevelés és a sportolás, hanem a munkára nevelés szempontjából is káros, hangsúlyozta.

Végezetül arról szólt, hogy megéri mind az anyagi befektetést, mint a pedagógus, sportvezetői, edzői élethivatással együttjáró kimeríthetetlen áldozatvállalás, amelyet az egészséges nemzedék és a sportsikereket is hozó fiatalok nevelése érdekében teszünk.

Az előadások után a hozzászólók gyakorlati példákkal erősítették meg az előadásokban elhangzottakat. Kifejtették, hogy a testnevelési osztályok létrehozása szükséges volt, a testnevelési osztályok a célkitűzéseket és a feladatokat teljesítették.

Gergely Gyula

A VI. Nemzetközi Sportszociológiai Szeminárium az ifjúság sportjáról

A VI. Nemzetközi Sportszociológiai Szemináriumot „*Sport és kultúra*" címmel rendezték 1979. augusztusában a Varsó melletti Jablonában. A 18 országból érkezett mintegy 70 szakember munkája a következő hat altéma köré csoportosult.

1. *A sport, mint a kultúra alkotórésze a szociológiai elméletek nézőpontjából*

Ebben az altémában a kutatók a sport és a kultúra kapcsolatát elméleti oldalról közelítették meg. A sport társadalmi szerepét, helyzetét stb. a legkülönbözőbb általános szociológiai és kultúra elméletekkel összefüggésben vizsgálták.

2. *A sport és a művészet kapcsolata*

A második altémán belül a sport és a művészet azonosságaival és különbségeivel, valamint a sport néhány művészeti vonatkozásával (pl. sportfilmek, sporthumor stb.) foglalkoztak.

3. *A sport, mint a kultúrában való részvétel formája*

Itt empirikus vizsgálatok eredményei kerültek bemutatásra a bolgár, a csehszlovák, a lengyel, a norvég és a szovjet társadalom különböző rétegeinek, csoportjainak sporttevékenységéről. Elméleti előadások is elhangzottak a sportszocializációról és a sport értéktermészetéről.

4. *A teljesítménysport kulturális értékei a társadalmi tudatban*

Az élvonalbeli sportolók szociális státuszát, kulturális aspirációit, modellalkotó szerepét stb. elemezték a résztvevők.

5. *Sport és életmód*

A sport és az életmód bonyolult kapcsolatának feltárása központi kérdése a szocialista országok második éve folyó sporttudományos együttműködésének. Nem véletlen tehát, hogy ebben a témában a marxista szakemberek beszámolóit hallottuk.

6. *A sport fejlődésének előrejelzése a kultúra átalakításával összefüggésben*

A hatodik altémán belül a jövőkutatás célszerűségéről, a társadalmi prognózisokat befolyásoló értékekről, a testkulturális követelmények bevezetéséről stb. vitatkoztak a kutatók.

Az ifjúság sportjának néhány szociológiai kérdése a szemináriumon

Bár az ifjúság testkultúrája nem volt kiemelt téma a szemináriumon, az iskolai tanulók és a fiatalabb generációk testedzésének, sportjának szociológiai problémái — részben önálló kérdésként, részben más kérdéskörhöz kapcsolódóan — többször szerepeltek a munkaértekezletek napirendjén. Az első két altémán kívül valamennyi altémában találkoztunk az ifjúság sportjával foglalkozó előadásokkal.

A testnevelő tanárok számára is hasznos információkat tartalmazó tanulmányok közül a lengyel R. Kaniuk és a norvég Svein Stensaasen empirikus vizsgálatainak néhány fontosabb eredményét ismertetem.

R. Kaniuk és munkatársai három sportágban: atlétikában, tornában és úszásban a *sportoló gyermekek szüleivel* készítettek szociológiai felmérést 3 varsói és 3 vidéki általános iskolában.

A vizsgált oktatási intézmények tanulói általában a sportegyesületek kiválasztása és javaslata alapján kezdtek sportolni. A sportklubok kezdeményezését a szülők eltérő módon fogadták: sokan támogatták, segítették, de nem kevesen ellenezték, sőt tiltották gyermekeik rendszeres sporttevékenységét. A kutatók egyik kérdésfeltevése: a tanulók sportpályafutása *megváltoztatta-e* a szülők eredeti *attitűdjét*.

A felmérések eredményei azt mutatták, hogy a szülők attitűdjei gyermekeik sportolása iránt — részben a sportteljesítményektől függetlenül — egyértelműen *pozitívabbakká váltak* a sport szférához fűződő közvetlen és intenzív kapcsolat hatására, sőt kedvezőtlen múltbeli attitűdjeiket is *módosítani* próbálták. A sportegyesületek szervező munkáját kezdetben akadályozó, ellenző szülők is úgy emlékeztek, hogy ők ösztönözték, buzdították gyermekeiket a sportolásra.

A kutatás másik fő vonala arra keresett választ, hogyan vélekednek a sportolást *motiváló tényezőkről* és *az élsportról* (az élsportra fordított költségektől, az élsportolók kedvezményeiről stb.) a sportoló tanulók szülei.

Az empirikus vizsgálat adatai szerint a szülők úgy látták, hogy a gyermekek mindenek előtt az egyéni presztízs, a társadalmi elismertség elérése, valamint mozgásszükségleteik kielégítése miatt választják a sportolást. Motivációik között jelentős helyet foglal el az önmegvalósításra, tehetségük kibontakoztatására törekvés és bizonyos anyagi előnyök megszerzése.

Az élsport társadalmi szerepét a megkérdezett szülők zöme nagyra értékelte. Elfogadta az élsportra fordított magas anyagi kiadások szükségességét. Jogosnak tartotta az élvonalbeli sportolók részleges és teljes munkaidő-kedvezményeit, s úgy ítélte meg: a kiváló sportembereknek adott különböző előnyök nem sértik az igazságosság és az egyenlő elbírálás szocialista elveit. Mégis 30—70%-uk — noha a rendszeres sportolással egyetértett — nem akarta, hogy gyermeke élsportoló legyen. E tekintetben sportágtól, lakóhelytől, foglalkozástól stb. függően számottevő különbség figyelhető meg a szülők véleménye között.

S. Stensaasen négy éven keresztül folytatott longitudinális vizsgálata során 12, 14 és 16 éves norvég fiatalok *példaképeit* kutatta a sportban, és azt elemezte, hogy milyen összefüggés van a sportoló eszményképek választása és a tanulók *aktív sporttevékenysége*, valamint sportegyesületi tagsága között. Felméréseinek legfontosabb tapasztalatai az alábbiakban foglalhatók össze:

A vizsgálatban részt vett 1598 tanuló *egyharmada* választott sportoló példaképet. Jelentősek voltak e téren a nemek közötti differenciák: a fiúknak a fele, a leányoknak pedig csak az egynegyede tekintett eszményképének egy-egy neves élsportolót.

Az életkor növekedésével arányosan csökkent azoknak a fiataloknak a száma, akik követendő példának élvonalbeli versenyzők emberi tulajdonságait, tudását, életútját stb. tartották. Ez a tendencia fiú tanulóknál erősebben jelentkezett.

5. osztályban a fiú tanulók 62%-a
a leány tanulók 38%-a

7. osztályban a fiú tanulók 50%-a
a leány tanulók 22%-a

9. osztályban a fiú tanulók 32%-a
a leány tanulók 11%-a választott eszményképet kiváló sportolók köréből.

A fiúk és leányok egyaránt a férfi sportoló példaképpel rendelkeztek nagyobb arányban. Az összes választott sportoló eszménykép 66%-a férfi sportoló (labdarúgó, sízó, jégkorongozó, teniszező), 34%-a női sportoló (tornász, kézilabdázó, sízó, lovas, teniszező) volt.

Stensaasen a tanulóknál egyértelmű kapcsolatot mutatott ki a sportoló példaképek választása és a sportegyesületi tagság, illetve a rendszeres sportolás között. Ugyanakkor felhívta a figyelmet arra az ellentmondásra is, hogy viszonylag sokan vannak azok a tanulók — főként leányok — akiknek az eszményképük sportoló, saját maguk mégsem sportolnak. A megkérdezett fiatalok családi, társadalmi háttere és példakép választása között nem derült ki említésre méltó összefüggés.

A VI. Nemzetközi Sportszociológiai Szemináriumon az ifjúság sportjának néhány szociológiai vonatkozását a fentieken kívül — a szovjet A. V. Artimov és N. G. Valentinova, a bolgár M. Goseva, az NSZK-beli H. J. Schulke a lengyel W. Lisowicz, S. Wanat, J. Rut, K. Stanczyk A. Pawlecki és Z. Zukowszka valamint Földesi Tamásné (társszerzővel, Földesi Tamással közös) előadása érintette.

A téma iránt érdeklődők ezekről a tanulmányokról és a szeminárium más irányú tevékenységéről a szakfolyóiratokban találhatnak részletesebb tájékoztatást.

Földesiné dr. Szabó Gyöngyi

Tanulói önértékelés és önellenőrzés

A helyesen alkalmazott módszerek segítik a tanulók fejlődését és növelik fizikai képességeiket, *Janik*, B. kísérletet végzett: a kísérleti osztályokban a tantervi anyagot az önértékelés és önellenőrzés módszerével tanította, a kontroll osztályokban a hagyományos módon.

Az önértékelés és önellenőrzés alkalmazásának két éve alatt a kísérleti osztályokban dinamikus fejlődés következett be a tanulóknál olyan motorikus vonásokban, mint: az erő, ügyesség, kitartás. Nem észleltek ilyen változásokat azokban az osztályokban, amelyekben nem alkalmazták ezeket a módszereket.

Az iskolai testnevelésben alkalmazni kell az önellenőrzés és önértékelés módszerét, mert ezek fejlesztik a tanuló érdeklődését saját testi ügyessége iránt, és ösztönzik a gyakorlati cselekvésre, a minél magasabb fokú jártasság megszerzésére.

(Wychowanie fizyczne i higiena szkolna, 1977. 9., 253—255.)

Diáknyelv

Valamikor régen volt a *szekunda*. Amikor már nagyon általánossá vált, már a tanárok is használták, felváltotta a *daci*. Diákkoromban már a *dákó*, a *fa*, a *karó*, a *meredek*, az *egyenes*, a *kampó*, a *horog* járta. Legújabban a *trapper* vált nagyon divatossá. Ezeket kapta az, aki *bedurrantott*, *beszedett* vagy később *bezúgott*. Olvasóim bizonyára tudják, hogy e kifejezések mindegyike az *elégtelen osztályzatot*, illetve ennek megszerzését jelentik. A kifejezések szemléletesek: jelentős részük az *egyes* számjegy alakjára, más részük kifogására utal, a *trapper* viszont a közismert reklámfigurára, az egyik ujját felmutató fiatalemberre céloz.

A diáknyelvvel mi pedagógusok lépten-nyomon találkozunk, megítélésében azonban korántsem azonos a szemléletünk. Ezért talán nem érdektelen e témával is foglalkozni.

A népnyelv, a nemzeti nyelv nem egységes valami. Egyes rétegek, csoportok nyelvében ugyanis eltérő sajátosságokat találhatunk. A tájnyelv az egy azonos tájegységben élők nyelve. A szaknyelv az azonos foglalkozásúak szakmai zsargonja — beszélünk például pedagógiai szaknyelvről is. A diáknyelv a rétegnyelvek közé tartozik. A többitől eltérő volta elsősorban a szóhasználatban jelentkezik.

A diáknyelv létrejöttének, illetve népszerűségének több oka van. Fiataljaink szeretnek olyan kifejezéseket használni, melyet a felnőttek nem értenek, hogy ezzel is bizonyítsák külön csoportba tartozásukat: *Szobrozok* a *mó* előtt, amikor arra *szambázik* egy *yard*. Gyorsan *leléceltem*. Az idézet „lefordítva": Állok a mozi előtt, amikor jön egy rendőr. Gyorsan elmentem.

A népszerűség másik oka a dolgok, jelenségek megszépítése, elviselhetőbbé tétele. Erre talán legjobb példa az egyes osztályzatnak a cikk elején idézett néhány változata, de megemlíthetjük a már idézett yard mellett a rendőr néhány további megfelelőjét: *zsernyák*, *zsaru*, *hekus*, *dekás*, *kiber* szavakat is.

A diáknyelv használatának nagyon fontos oka a hivatalos kifejezésektől, a hosszadalmas szóképzésektől, összetételtől való irtózás: A *suliban töriből dolit* írtunk. A *pégé zéhán bekuksizott* a *prof*. Azaz: Az iskolában történelemből dolgozatot írtunk. A politikai gazdaságtan zárthelyire bejött a professzor.

A diáknyelv jellegzetességei közé tartozik az is, hogy egy fogalomra gyakran számtalan kifejezést használ, az ember helyett például *pali*, *palimadár*, *muki*, *tag*, *pók*, *ürge*, *zerge*, *krapek*, *manus*, *hapsi*, *civis* stb. Másik jellegzetessége a szemléletesség. Erre is példa lehet a fent említett elégtelen több variációja, de írjunk le még néhányat: *feldobta a talpát*, *kipurcant* (meghalt), lepedőtündér (prostituált), *első osztályú* az *áruválaszték*, az *áruteríték* (sok a csinos lány), *begőzöltem*, *begurultam* (ideges, mérges lettem) stb.

A fent leírt jelenségek önmagukban nem ártanak nyelvünknek, nem szegényítik, hanem éppen gazdagítják beszédünket. Nem ítélhetjük el tehát önmagában a diáknyelvet még akkor sem, ha számos elemét a tolvajnyelvből vette át. Tanítványaink nyelve megítélésekor mindig azt vegyük figyelembe, hogy kifejező-e, szemléletes-e, változatos-e érthető-e és ne azt, hogy mennyiben különbözik az általunk használt nyelvtől.

Végezetül meg kell említeni, hogy a diáknyelvnek a fentiekkel szemben van számos negatív vonása, árnyoldala is. Ennek kifejtése azonban már külön cikket érdemel.

Andor György

A testnevelés célja

A jövendő lengyel 10-osztályos középiskolában, írja *Botwinski*, R. a nevelés célja a tanuló személyiségének sokoldalú fejlesztése lesz. Az egyén fejlődésének folyamatában kölcsönösen kiegészítik és integrálják egymást a tartalom, a hatékonyság és a célszerűség. A nevelési cselekvés célszerűsége a következőkben jut kifejezésre: mit kell tudni testnevelésből a 10-osztályos iskolát végzett tanulónak (sajátos célok), mit kell elérnie a tanulónak a testnevelés meghatározott szakaszaiban (szakaszos célok), és mit kell tudnia a tanulónak a tanév folyamán az illető osztály színvonalán (mindennapi célok).

Figyelembe kell venni, hogy a nem sportoló tanulók számára a kötelező foglalkozásoknak más jellege van, mint a mozgásban, iskolai sportban tehetséges tanulók számára. A szervezet egyéni tulajdonságának fejlesztése szempontjából és a tanulók társadalmi fejlődése érdekében a mozgási tevékenység folyamatát két területre osztjuk: 1) az első magában foglalja a személyiség azon vonásainak fejlesztését, amelyek szoros kapcsolatban vannak a motorikus és pszichomotorikus fejlődéssel; 2) a második terület a tanulót körülvevő valóság megismerésére vonatkozik, a mozgási aktivitással szemben való magatartásának kifejezésében. Arra kell törekedni, hogy a tanuló motiváltan (nem kényszerűen) vegyen részt a mozgási aktivitás különböző formáiban. Hogy ne zavarja semmi az oktatási-nevelési munka ritmusát, mindig egyéni elgondolások szerint kell eljárni, figyelembe véve azt a tényt, hogy csak a nevelő válogathatja ki a célravezető anyagot.

(Wychowanie fizyczne i higiena szkolna, 1978. 3. 90—92, 97.)

KÖNYVISMERTETÉS

Előrejelzés a Sport 1980. évi kiadványairól

A Medicina Könyvkiadó Sportszerkesztőségének 1980. évi kiadási tervében tallózva számos olyan kiadványt találunk, amelyeket a testnevelő tanároknak és a sportkedvelő tanulóknak is jó szívvel ajánlhatunk.

A *szakkönyvek* közül kiemeljük *Dr. Miltényi Márta: A sportmozgások anatómiai alapjai* című régen várt könyvét. *Koltai Jenő* szerkesztésében a Testnevelési Egyetem oktatói készítették az *Atlétika II.* c. kiadványt, amelyben az egyes szakágak történetéről, technikájáról és biomechanikai törvényszerűségeiről olvashatunk.

A szocialista országok sportpszichológusainak közös tanulmánygyűjteménye *„Az edzés és versenyzés pszichológiája"* (szerkesztette: Dr. Nádori László).

A sportágakat bemutató monográfiák közül kiemelésre méltók *Halmos Imre: Teniszezés*, a bolgár *Rajko Petrov: Szabadfogású birkózás* és *Hargitay György: Korszerű kapusjáték* (2. bővített kiadás) c. művek. A sakk-könyvek kedvelői számára különleges csemegének ígérkezik a *„Győzelmünk a sakkolimpián"*, (szerkesztette: *Bilek István*), amely részletesen ismerteti a felszabadulás utáni magyar sakksport eddigi legnagyobb sikerét.

Ismételten felhívjuk A testnevelés tanítása olvasóinak figyelmét *„A sport és testnevelés időszerű kérdései"* sorozatra, amelyben színvonalas értékelő elemzések olvashatók. Az évente megjelenő két-két kötet véleményünk szerint az iskolai könyvtárakból nem hiányozhat.

A *turista kalauzok* közül 1980-ban két külföldi és egy hazai témájú könyv jelenik meg. *Várkonyi Judit: Autóval az Alpokban, Endrődi Lajos: Kirándulások 6 ország hegységeiben* (a hat ország: NDK, Csehszlovákia, Lengyelország, Románia, Bulgária és Jugoszlávia) és *Holényi László: Gerecse—Vértes—Velencei-hg.*

1980-ban a következő szabálykönyvek jelennek meg: *Vívás, Kerékpározás, Sportlövészet, Labdarúgás, Tájfutás, Teniszezés.* A Bp. VII., Rákóczi út 64. sz. alatti Sport Könyvesboltban jelenleg még legalább tízféle szabálykönyv kapható.

A tanulóknak ajánlható ismeretterjesztő kiadványok élére az 1980-ban induló *Sport-Zsebkönyvek* sorozat kívánkozik. A sorozat célja az egyes sportágak megszerettetése, a fiatal olvasók nevelése. 1980-ban előreláthatólag három kötet jelenik meg: *Kocsis L. Mihály: Fut-ni*, (a futás mint alapmozgás), *Peterdi Pál: Ó, póló...* (a vízilabdázás mint magyar sikersportág), *Kő András: Drótszamár* (villanások a kerékpározásról; a kerékpározás kezdetein egy ideig drótszamárnak hívták hazánkban a biciklit). A sorozat további tervezett kötetei: *Abody Béla: Ököl ököl ellen* (ökölvívás), *Gyárfás Tamás: Mi van a kosárban?* (kosárlabdázás), *Rózsa András: Focivilizáció* (labdarúgás), *Dávid Sándor: Torna* (ideiglenes cím). A sorozat emblémája egy sportoló sün. Az emblémát matrica formában is minden kötethez mellékeljük.

1980 a moszkvai olimpia éve. A szocialista országok sportkönyvkiadóinak közös vállalkozása a *„Nem csak sportsiker — A szocialista országok olimpiai aranykönyve"* című igen szép kivitelű fotóalbum, amelyben a magyar sportolók eredményeit is méltóképpen megörökítettük.

Szepesi György és *Lukács László* a magyar olimpiai bajnokok portréját rajzolja meg. 1896-tól 1976-ig 105 magyar olimpiai bajnokság született. Remélhetőleg a moszkvai olimpián is számos magyar sportoló szerez dicsőséget hazánknak. *Kahlich Endre—Gy. Papp László—Subert Zoltán: Olimpiai játékok 1980* c. könyve korábbi nagysikerű művük pótkötete, és részletesen tartalmazza a Lake Placid-i és a moszkvai olimpiai játékok eredményeit.

[A felsorolt könyvek megrendelhetők a *Medicina Könyvkiadó Sportszerkesztőség Olvasószolgálatánál* (Budapest, Pf. 9. 1361.)]

Dr. Berend Mihály

Miloslav Stingl: Az indián futó

(Madách, 1979. 94.)

Sporttörténetírásunknak vannak kedvenc és mostoha gyermekei. Az első számú kedvenc az ókori és az újkori olimpia. Történetét számosan feldolgozták, részletanulmányok és monográfiák születtek e témakörből. A kedvencek közé tartozik a modern sportok története is — függetlenül az olimpiától. E tanulmányok valamely sportág történetét mutatják be mai formája kialakulásától napjainkig, a múlt század második felénél régebbre ritkán s legfeljebb nagy vonalakban pillantva vissza. A középkor sportjával inkább kultúrtörténészeink foglalkoznak (lovagi torna, vadászat, néha a labdajáték), természetesen elsősorban a történész szemével vizsgálva tárgyukat. Az előbbieken kívül legfeljebb az iskolarendszerű testnevelés történetét tárgyaló, nem túl sok és alapvetően pedagógiai, valamint a lótenyésztéssel foglalkozó és a lósportot is érintő, főleg mezőgazdasági jellegű írásokat említhetjük meg.

A néprajz még kevesebbet törődik a sportfolklórral. Ha meg is jelenik egy-egy írás, az elsősorban a a gyermekjátékokat mutatja be, természetszerűleg leginkább a népzene, a néptánc vagy a játék — de nem a sport — szemüvegén keresztül.

Ezért örvendetes Miloslav Stingl cseh szerző könyvének megjelentetése.

A mű a mai Mexikó területén élt vagy ma is élő indiánok sportját tárgyalja, kezdve a prekolumbiánus időktől (tolték, azték kultúra) egészen napjainkig. Bemutatja az indián futóversenyeket, az ősi kosárlabdát, az indián tornát, akrobatikát, képekkel illusztrálva a leírtakat.

A szerző etnográfus. A téma megköveteli az indián sport néprajzi-kulturális-történeti hátterének feltárását. Ám — mint ez a hasonló jellegű írásokban meglehetősen ritka — a főszerep, a központi hely a sporté, a többi csak a megértéshez szükséges közösségi-társadalmi háttér.

A mű nem tudományos szakkönyv, minden bizonnyal egy, az etnográfusok részére írt, más témákkal is foglalkozó monográfiája egy területének népszerűsített változata. Közérthetősége, ugyanakkor a tudományos kiindulópont lehetővé teszi, hogy a tanulók éppolyan haszonnal forgathassák, mint a szakemberek.

Andor György

Kerezsi Endre: Torna III.

(Harmadik, javított és bővített kiadás. Testnevelési Főiskolai tankönyv. Sport, Budapest,1979. 616.)

Úgy gondoljuk a Torna harmadik kötetét nem kell bemutatni a kartásaknak. A könyv valamennyiünk számára kézikönyvvé vált, szinte kimeríthetetlen kincsesbányának bizonyult a gyakorlatban. A mű harmadik kiadása ezért nagyon hasznos volt.

Amikor kézbe vettük ezt a kötetet, alig akartuk elhinni, hogy erről a műről van szó. Mind a szakkönyvet, mind a tankönyvet magas szinten, minden esztétikai és hasznossági igényt kielégítően készítették el. Csak örülni lehet ennek a változtatásnak, és megköszönni a Sport Kiadónak, hogy a sportkönyvek is elérték a magyar könyvkiadásban már megszokott magas színvonalat.

Örülnénk, ha ezután is — a Torna III. kötetéhez hasonlóan — sportkönyveink nemcsak tartalmukban, hanem esztétikai megjelenésükben is a más témájú magyar könyvek színvonalán állnának.

N. S.

FOLYÓIRATSZEMLE

A szovjet tanulók fizikai felkészültségének ellenőrzése és önellenőrzése

Ahhoz, hogy a tanár irányítani tudja az oktatás folyamatát, ismernie kell a tanulók egészségi állapotát, mozgásképességeik fejlettségi fokát, fizikai fejlettségük szintjét. A szerző iskolájában létrehozták a tanulók fizikai felkészültsége ellenőrzésének a módszerét. A módszer lényege a következő. A tanulók magasságát, mellbőségét, tüdőkapacitását megmérik, majd egy előre elkészített táblázat segítségével értékelik ezeket az adatokat. Az értékelést a tanuló lapjára írják. A tanuló ezekből kiolvashatja, hol van lemaradása. A kézbe kapott lapokon utasítást is talál arra, hogy miként hozhatja helyre lemaradását. Az osztályfönökök és a szülők részére is találhatók javaslatok a lapon, mire kell a tanulónál ügyelni. Ez a módszer a szerző szerint minden iskolában bevezethető.

(Fizicseszkaja kultura v skola 1978. 6. 24-27.)

A testnevelő tanárok továbbképzésének hatékonysága

A cikk szerzője A. Sleczkowski, 326 általános és középiskolai testnevelő tanárt kérdez meg különböző vajdaságokból: számukra mi volt a továbbképzés leghatékonyabb eszköze.

A megkérdezettek átlagéletkora 31 év, 9 évi tanári gyakorlattal.

A továbbképzés leggyakrabban alkalmazott formái: az önképzés, a foglalkozások megtekintése, az egyéni és csoportos konzultációk, a módszertani konferenciák és a speciális tanfolyamok. A foglalkozások előmozdították tudásuk fejlődését, de a felsőbb tanulmányokra is előkészítettek.

A továbbképzés mozgósította a testnevelő tanárokat: érjenek el eredményeket. Ezért a foglalkozásokon a testnevelő tanárok minél nagyobb számban vegyenek részt.

A szakfelügyelők munkája is segíti a tanárok szakmai és szervezési munkáját. A tanárképző intézeteknek pedig ki kell dolgozni és el kell juttatni a tanárokhoz a szükséges segédanyagot, hogy azt a mindennapi oktatási-nevelési munkájukban felhasználhassák.

(Wychowanie fiziyczne i higiena szkolna, 1977. 8. 229—231.)

СОДЕРЖАНИЕ

Вархейи Дьёргьне: Опыт пионерской олимпиады 65
Бако Ласло: Практическая польза тестов 67
Д-р Надь Тамаш: Исторический оброз изменеий в целях, задачах и требованиях обучения физкультуре (1869—1945 г.) I. 69
Иглои Ласло—Иглои Ласлоне: Физкультура в цифрах 78
Альберт Йожеф: Стоит ли организовать классы с уклоном физкультуры? 81
Чани Барна—Чани Барнане: Упражнения (на ловкость) с мячом с учётом требований программы по баскетболу 87
Идеи и новости 90
Из области науки по нашей специальности ... 92
Спорт и язык 94
Рецензии на книги 95
Оброз журналов 96

INHALT

Várhelyiné Kulcsár Magda: Erfahrungen der Pionierolympiade 65
Bakó László: Der praktische Nutzen des Lehrfachtests 67
Dr. Nagy Tamás: Geschichtlicher Überlick über die Änderungen der Ziele, Aufgaben und Anforderungen (1869-1945) I. 69
Iglói László—Iglói Lászlóné: Körpererziehung im Spiegel der Zahlen 78
Albert József: Lohnt es sich Spezialklassen für Körpererziehung aufrechterhalten? 81
Csányi Barna—Csányi Barnáné: Übungen mit Ball zur Entwicklung der Geschicklichkeit-Vorschläge zur Bearbeitung des Lehrplanstoffes des Basketballs 87
Ideen, Neuigkeiten 90
Aus dem wissenschaftlichen Leben unseres Fachbereiches 92
Sport und Sprache 94
Buchbesprechung 95
Rundschau 96

Dr. Krizsaneczné Németh Edit: Játékos gyermektorna

(Sport, Budapest, 1979. 192.)

A gyerekek az óvodáskorban ismerkednek meg a sportolással, testedzéssel. Szerencsés, ha ez az ismerkedés olyan módon történik, hogy az első foglalkozások után a gyerekek megkedvelik a sportolást.

Nem mindig könnyű megtalálni azokat a gyakorlatokat és módszereket, amelyek segítik a szakembert munkájában. A könyv szerzője sokat segít abban, hogy megfelelő gyakorlatokat és játékokat választhasson mindenki magának. Megtaláljuk a könyvben a rendgyakorlatokat, az utánzógyakorlatokat, a járásokat, a futásokat és a szökdelléseket, ugrásokat. A gimnasztikai alapformájú gyakorlatok között szerepelnek a szabadgyakorlatok, a kéziszergyakorlatok. Ezt követik a talajgyakorlatok és gyakorlatok különféle szerek felhasználásával. Végül játékot, tréfás gyakorlatokat ír le a szerző.

A gyakorlatok leírása után a szerző javaslatot is ad, hogyan lehet azokat a gyakorlatokat úgy összeállítani, hogy a gyerekek a foglalkozásokon ne csak jól érezzék magukat, hanem sokat is tanuljanak. A kötetet irodalomjegyzék zárja.

A „Játékos gyermektorna" nemcsak tartalmilag gazdag, hanem külsejét tekintve is szépen elkészített könyv.

Ajánljuk a művet nemcsak a testnevelő tanároknak, hanem az óvónőknek és a tanítónőknek is.

N. S.

4,50 Ft

INDEX: 25824